

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

David Janík

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Nejvýznamnější osobnosti současného českého
vězeňství (1989 - 2012)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:

David Janík

Brno 2012

Bibliografická citace práce

JANÍK, D. *Nejvýznamnější osobnosti současného českého vězeňství (1989 - 2012)*. Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno, 2012. 68 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Nejvýznamnější osobnosti současného českého vězeňství (1989 - 2012)“ jsem vypracoval samostatně. Všechny použité materiály a literární prameny jsou vyznačeny v závěrečném seznamu použité literatury. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno dne 26.4.2012

.....
podpis autora

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za účinnou metodickou, pedagogickou a odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Brno dne 26.4.2012

.....
podpis autora

Obsah

Seznam obrázků	8
Úvod	9
1 Nejvýznamnější osobnosti, které byly přínosem pro samotné vězeňství	11
1.1 Josef Sonnenfels (1733 - 1817)	11
1.2 František Josef Řezáč (1819-1879)	13
1.3 Doc. PhDr. Jiří Čepelák (1915-1989)	15
1.4 PhDr. Aleš Kýr (nar. 1947)	17
2 Nejvýznamnější osobnosti, které byly perzekvovány totalitním režimem	19
2.1 JUDr. Milada Horáková (1901-1950)	19
2.2 Leopold Doležal (1913-1952)	22
2.3 Antonín Husník (1921-2011)	24
2.4 Augustin Bubník (nar. 1928)	25
3 Nejvýznamnější osobnosti, které negativně ovlivnily dění ve společnosti	27
3.1 Václav Mrázek (1925-1957)	27
3.2 Jiří Straka (nar. 1969)	29
3.3 Ivan Roubal (nar. 1951)	31
3.4 Jiří Kajínek (nar. 1961)	33
4 Transformace českého vězeňství od roku 1850 po současnost	35
4.1 Transformace českého vězeňství od období Habsburské monarchie po konec druhé světové války	35
4.2 Transformace českého vězeňství od konce druhé světové války po „sametovou revoluci“	38
4.3 Transformace českého vězeňství od „sametové revoluce“ po současnost	41
5 Rozvoj českého vězeňství do roku 2015	44
5.1 Rozvoj z hlediska trestu odnětí svobody a bezpečnosti	44
5.2 Rozvoj z hlediska výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody	48
5.3 Rozvoj z hlediska zdravotnictví, řízení a správy vězeňství	50
6 Praktická část - dotazník	52
6.1 Vlastní šetření	52
6.2 Analýza a interpretace výsledků výzkumu	55
6.3 Závěr vyplývající z dotazníkového šetření	61
Závěr	62
Resumé	64
Literatura	66
Příloha	I
A Fotogalerie obětí Václava Mrázka	I

B Fotogalerie k případu Jiřího Straky

IV

C Fotogalerie k transformaci českého vězeňství

VII

Seznam obrázků

1	Portrét - Josef Sonnenfels	11
2	Portrét - František Josef Řezáč	13
3	Fotografie - Doc. PhDr. Jiří Čepelák	15
4	Fotografie - PhDr. Aleš Kýr.	17
5	Fotografie - JUDr. Milada Horáková	19
6	Vazební fotografie - Leopold Doležal	22
7	Fotografie - Antonín Husník	24
8	Fotografie - Augustin Bubník	25
9	Fotografie - Václav Mrázek	27
10	Fotografie - Jiří Straka	29
11	Fotografie - Ivan Roubal	31
12	Fotografie - Jiří Kajínek	33

Úvod

Vězení je slovo staré téměř jako lidstvo samo. V historii lidstva vždy existovaly různé sociálně patologické jevy, které páchali obyvatelé této planety, a vždy také existovali lidé, kteří tyto násilné, společensky nežádoucí jevy odsuzovali, snažili se proti nim bránit a spravedlivě je trestat. Smyslem trestu mohla být náprava, odstrašení, ochrana společnosti nebo obnovení narušeného řádu. V raném středověku bylo nejčastějším trestem tělesné týrání. Tresty smrti byly časté, někdy jim předcházeli ještě jiní, zpravidla zmrzačující trest. Udělovaly se i tresty tělesné - utětí končetiny, prstu, vytržení jazyka. Až postupem času, kdy se lidstvo stávalo civilizovanějším, se začalo od těchto trestů odstupovat a začaly se zavádět tresty finanční, např. zabavení majetku, a konečně dlouhodobější tresty odnětí svobody. K výkonu těchto druhů trestů bylo zapotřebí vězně někde „ubytovat“, aby mohli projít určitým stupněm nápravy a posléze se vrátit k normálnímu životu jako platní členové lidské společnosti.

Tato bakalářská práce je rozdělena do několika částí. První část této bakalářské práce je zaměřena na přehled nejvýznamnějších osobností, které byly přínosem pro české vězeňství od 18. století po současnost. Druhá část bakalářské práce přináší přehled nejvýznamnějších osobností, které byly nelegálně a nespravedlivě vězněny v různých vězeňských zařízeních, nebo je boj za právo a spravedlnost stál život. Třetí část bakalářské práce je zaměřena na přehled nejvýznamnějších osobností, které v průběhu určitého časového úseku páchaly různé trestné činy a představují tak temnou stránku historie vězeňství. Další část je věnována proměně českého vězeňství od roku 1850 až do současnosti a v poslední části bakalářské práce pojednávám o rozvoji českého vězeňství do roku 2015.

V úvodu si položíme základní otázku „Co je osobnost?“ Naučný slovník vysvětluje pojem osobnost jako individuální spojení biologických, psychologických a sociálních aspektů každého jedince. Je utvářena ve vztazích mezi lidmi, prostředím a společností. Osobnost se vždy projevuje jako celek. Osobnost je soustavou vlastností, charakterizujících celistvou individualitu konkrétního člověka, zaměřeného na realizaci životních cílů a rozvinutí svých potencialit.

Osobnosti českého vězeňství jsou různé. V této bakalářské práci bych se rád dotknul typů osobností z celé široké škály. Osobnostmi českého vězeňství byli a jsou lidé, kteří udělali pro vězeňství něco dobrého z hlediska rozvoje vězeňství, ale i lidé, kteří byli z jakýchkoliv nelegálních a nelidských důvodů vězněni v různých zařízeních na území České republiky, mnohdy jako političtí vězni ve vězeňských zařízeních tehdejšího totalitního režimu. Samozřejmě, zlo existuje, proto je třeba zmínit i osoby spravedlivě odsouzené k různým výkonům trestu odnětí svobody nebo trestům smrti, protože bez těchto osob, které páchají trestné činy ve společnosti, by vězeňství ani neexistovalo. Tato bakalářská práce nepojednává o všech, ale pouze o vybraných jedincích, kteří buď byli pro tuto společnost přínosem, nebo na nich bylo spácháno bezpráví, nebo o těch, kteří se kvůli páchaní trestných činů dostali do rukou spravedlnosti.

Cílem mé bakalářské práce je ukázat osobnosti českého vězeňství z různých pohledů. Ukázat na pozitivní vlivy osobností, které byly přínosem pro společnost, na druhé straně i na utrpení a nespravedlnost osob nezákonně vězněných a v neposlední řadě poukázat na různé sociálně-patologické jevy, kterých je schopen se dopustit člověk pro svůj majetkový

nebo jiný prospěch a na „zvěrstva“, která jsou někteří schopni páchat na civilním nevinném obyvatelstvu. Cílem je také rozebrat transformaci českého vězeňství a poukázat na vývojová stádia ve vězeňství v řádech staletí. Dalším cílem je pojednání o rozvoji českého vězeňství do roku 2015 a v poslední empirické části jsou zveřejněny výsledky výzkumu z oblasti vězeňství a trestu, kde se pokusím poukázat na to, že názor české veřejnosti na české vězeňství se čím dál tím více zhoršuje, že hospodářská krize zasahuje i do této oblasti, jíž nedostatek finančních prostředků neumožňuje zcela naplnit koncepce rozvoje českého vězeňství.

1 Nejvýznamnější osobnosti, které byly přínosem pro samotné vězeňství

První část bakalářské práce je zaměřena na osobnosti, které pozitivně ovlivnily české vězeňství a významnou měrou se zapřičinily o jeho rozvoj.

1.1 Josef Sonnenfels (1733 - 1817)

Josef Sonnenfels (obr. 1), narozen roku 1733, měl židovské kořeny. Jeho otec, známý jako Lipman Perlin, bývalý rabín, se s rodinou přestěhoval z Berlína, kde po nějakou dobu žil, do Mikulova, do kraje Dietrichsteinů. Zde působil jako učitel východních jazyků. V roce 1735 přešel se synem Aloisem a Josefem na katolickou víru a změnil si jméno na Werner. Poté se přestěhoval do Vídně, kde byl v roce 1746 jmenován magistrem v oboru orientálních jazyků. Byl též zaměstnán jako tlumočnick dvorských úřadů. V roce 1747 získal šlechtický predikát „ze Sonnenfelsu“.

Obrázek 1: Portrét - Josef Sonnenfels. Převzato z [39]

Jeho syn Josef studoval gymnázium v Mikulově a ve Vídni. Po několika letech přišel jeho otec téměř o všechny majetek. Roku 1749 se dal Josef naverbovat k armádě, kde působil přes pět roků. Za léta služby se naučil od francouzských a italských zběhů francouzsky a italsky a poté se učil v Čechách i česky. Ve svých 21 letech od vojska odešel a začal studovat právo ve Vídni. Po dokončení studia začal vykonávat praxi u dvorského justičního úřadu, dělal svému otci sekundanta a spolu překládali hebrejské spisy pro zemskou dolnorakouskou vládu.

Josef na sobě neustále pracoval - studoval německou literaturu a přednášel o ní v německé společnosti. Časem si získal přízeň dvora a vykonával účetního císařské gardy. Mnoho důležitých mužů uvědomilo o Josefových výjimečných znalostech a vědomostech kancléře Kounice. Roku 1763 se zřizovala ve Vídni na univerzitě zcela nová stolice pro vědy policejní a kambiální a Josef se stal profesorem této nově zřízené stolice.

Sonnenfels hlásal osvícenské ideje o státu, politice a společnosti. Zemřel 25. dubna 1817. Náplní jeho života byla neustálá snaha o zlepšení trestního řízení, odstranění tortury v Rakousku (zrušena 1. ledna 1776) a v neposlední řadě vytvářel paragrafy trestního zákoníku z. r. 1803 - hlava Zločiny proti státu.

Příčiněním o odstranění tortury přiblížil Sonnenfels lidskou populaci k humánnějšímu zacházení s odsouzenými. Tortura byla zpravidla předejrou před popravou, mučení odsouzeného. Tuto funkci vykonával, tak jako i celou popravu, kat. Dokonce i města, která nezaměstnávala svého kata, měla svou mučírnu, kam si šlechta zvala okolní katy, kteří si účtovali gáží jak za provedenou popravu a mučení, tak i za cestovné a stravné.

Jedním z prvních předpisů, které se zabývaly postupy soudů při vyšetřování a dokazování hrdelních zločinů, byl předpis vydaný králem Jiřím z Poděbrad, který vyšel roku 1460. V naprosté většině případů byl kat ten, který vždy přivedl vyslýchaného do prostor mučírny, kde byl jako součást mučení prováděn i psychologický nátlak na souzeného, před začátkem mučení kat obvykle souzenému představil svoje pomocníky, mučírnu, nástroje a dále mu začal popisovat, co bude se souzeným provádět. Ve chvíli, kdy katovi pomocníci chystali souzeného k mučení, kat hlasitě diskutoval se soudci o tom, jaké praktiky bude se souzeným provádět. Jen za tento psychologický tlak byl katovi přiznán plat ve výši jedné kopy grošů. Velice často se stávalo, že už v této fázi mučení vyslýchaní trpěli nepředstavitelnou hrůzou a přiznali i to, čeho se nikdy nedopustili. Přiznání ovšem tehdy nebylo nic platné. Ve většině dobových spisů nalezneme informaci, že i když se vyslýchaný dávno před mučením doznal ke svým činům, tortura musela být stejně provedena, protože komise a vyslychající osoba nebrali toto přiznání za dostatečné a mysleli si, že souzený stále mnoho fakt zamlčuje.

Mučírna byla užívána často, ale pouze tehdy, když byl obviněný odsouzen k trestu smrti. Tortura měla napomoci podat důkazy, případně přiznat spolupachatele.

Průběh mučení

1. šněrování rukou, čili vazba
2. palečnice
3. španělská bota
4. tažení na skřipci
5. pálení ohněm

Mučení nesmělo být prováděno na osobách šlechtického původu, chlapcích mladších 18 let, dívkách mladších 15 let, starých lidech nad 70 let a těhotné ženy mohly být mučeny pouze po uplynutí šestinedělí.

V roce 1776 byla císařovnou Marií Terezií zakázána tortura v celém soudnictví. V obecném kriminálním soudním řádu byla tortura roku 1787 úplně zrušena.

[16]

1.2 František Josef Řezáč (1819-1879)

František Řezáč (obr. 2), narozen 6. ledna 1819 v Poleradech, vystudoval akademické gymnázium v Praze. Posléze absolvoval dvouleté filozofické studium, což představovalo přípravu před započítím vysokoškolského studia, navázal studiem v bohosloveckém semináři. Roku 1842 vykonal, v průběhu studia na arcibiskupském semináři, tzv. „přísnou zkoušku“ z filozofie a roku 1843 dokončil teologickou fakultu a byl vysvěcen na kněze. Roku 1847 začal působit v České zemské trestnici, která sídlila v Praze a spadala pod farnost sv. Václava na Zderaze.

Obrázek 2: Portét - František Josef Řezáč. Převzato z [42]

Tentýž rok publikoval první naučný spis, který byl určen k vychovávání školské a vězeňské populace v 19. století. Roku 1852 vydává publikaci „Vězeňství v posavadních způsobech svých“, která se později stala základním spisem českého vězeňství. Současné vězeňství v České republice reeditovalo tuto knihu roku 1995. Zde Řezáč naznačil využití pedagogiky a dalších vědních oborů ve výchově vězeňské populace a snahu o lidštější zacházení s uvězněnými osobami.

Roku 1851 sestavilo ministerstvo vnitra úřadem místodržícího odbornou komisi, která dala za úkol duchovnímu administrátorovi zemské trestnice, aby vypracoval výukový plán vězňů, který by zlepšil jejich mravy a morálku a zároveň účelně využil jejich pracovní sílu. Tento výukový plán, k němuž Řezáč přispěl velkou měrou, byl komisí přijat a doporučen. Řezáč také podrobně studoval problematiku nejen starověkého vězeňství. Vydal se i na studijní cestu po hlavních věznicích monarchie. Své zkušenosti a obsáhlé poznatky Řezáč uveřejnil v díle „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“.

Řezáč kritizoval tehdejší převažující lpění na jednoduchém vyučování jednotlivých předmětů bez nynější polepšující výchovy vězňů, které bylo charakteristické pro německý model vězeňství. Věděl, že dobré školství v novohumanistickém duchu nejen poučuje, ale

i vychovává a může podpořit omezení zločinnosti u recidivistů, ale i prvotrestanců.

Řezáč vynikal zájmem o výchovné působení ve vězeňství a snažil se o zavedení lidštějšího zacházení s vězni. Tento zájem byl úzce spjat se snahou, aby se i v zahraničí užívalo humánnějších způsobů již celkem komplexního působení na delikventy, aby bylo dosaženo trvalé nápravy. Řezáč předběhl svou dobu, když kladl velký důraz na prevenci zločinnosti pomocí vzdělanosti a převýchovy, a uskutečňováním resocializačních snah již během výkonu trestu a ne až po jeho skončení. Jeho spisy jsou ukázkou důkladné analýzy příčin mravní zkázy. Vnějšími příčinami jsou dle Řezáče stupeň vzdělání, rodinné, občanské, státní a církevní poměry. Vnitřními příčinami bylo zejména to, že „člověk, je-li rozumu nevzdělaného a žádostí nespořádaných, neodolá ani chtíčům svým vnitřním, ani lákání zevnímu, protož v nevzdělanosti a v nespořádanosti schopností a mocností lidských základní příčinu slabosti i porušenosti mravní stíhati dlužno“. Proto, kde věznice nevedou „k opravdovosti, k pracovitosti, k poslušnosti, k probuzení citu mravního a k povznesení mysli zbožné, opět a opět kárance své přijímati musí“.

Řezáč zdůrazňoval již v polovině 19. století ve svém spisu „Vězeňství“ nutnost, aby bylo vyváženo komplexní působení jednotlivých výchovných prostředků a prosazoval důležitost postpenitenciární péče. Kladl důraz na prevenci kriminality, obzvláště u mladistvých, na posílení morálních vlastností, na uspořádání rodin a společnosti a na potřebu zvýšení hmotného blahobytu nemajetných vrstev.

V dalších letech svého působení se Řezáč vydal na studijní cestu po hlavních rakouských věznicích, včetně brněnských a rok poté vydal druhý spis týkající se vězeňství s názvem „Über die seelsorgerliche Wirksamkeit in den oesterreichischen Detentions - und Straf - anstalten“ (1854). Publikován byl pouze v němčině. Zde se zcela projevil Řezáčův zájem o speciálně pedagogickou problematiku, která se týkala vězeňství a uplatňování podmínek, které by mohly vést k trvalému výchovnému ovlivnění vězňů.

Když působil ve Svatováclavské trestnici, kde vykonávali svůj trest nejtěžší zatvrzelí zločinci, poznal, že výchovné snahy mohou polepšit způsob života propuštěného trestance, ale také získal poznatek, že vzdělanost a výchova, už ve spořádané rodině a v dobrých školách, obzvláště pro nejmladší žáky, může pomoci snížení stavů nových delikventů. Postupem času se Řezáč začal více věnovat výchově českého nejmladšího žáka. Roku 1852 sepsal odborné vyjádření o duševním stavu vraha, kterého provázal na popraviště.

František Josef Řezáč vykonával nejen funkci kněze, ale byl i spisovatel, vydavatel, zastupitel města Prahy, poslanec, politik a světák, který se věnoval spolkové a dobročinné činnosti.

[21]

1.3 Doc. PhDr. Jiří Čepelák (1915-1989)

Doc. PhDr. Jiří Čepelák (obr. 3) se narodil 23. ledna 1915 v Jílovicích. Jeho otec byl důstojníkem u četnictva. Studoval na Reálném gymnáziu v Táboře. Po ukončení studia maturitní zkouškou začal navštěvovat Svobodnou školu politických nauk v hlavním městě. Po celou dobu studií se chtěl stát novinářem. Ovšem po příchodu nacistů v roce 1939 se jeho sny rozplynuly, pracoval jako úředník v pojišťovně, kde čekal na další poválečné studium.

Obrázek 3: Fotografie - Doc. PhDr. Jiří Čepelák. Převzato z [26]

Roku 1945, když bylo Československo osvobozeno od nacistických okupantů, začal pracovat v Ústavu lidské práce a studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Jeho oborem byla sociologie a psychologie. Roku 1950 získal doktorát z filozofie. V Československém ústavu práce byl jedním z těch, kteří se podíleli na psychologických a sociologických výzkumech, které byly prováděny na učňovských a průmyslových zařízeních a podnicích. Když byl roku 1951 tento ústav zrušen, rozhodl se Jiří Čepelák, že bude novou vědeckou silou v Ústavu pro péči o matku a dítě, který svou působností spadal pod ministerstvo zdravotnictví.

Po několik let zde zkoumal psychogenní poruchy žen, psychoterapii a psychofarmakoterapii. Roku 1964 získal titul kandidáta věd za obhájení své práce na téma „Psychický stav ženy v premenstru“.

Když roku 1966 vznikl nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody, využil toho a stal se jedním z psychologů ve vězeňství, kde se jeho životním osudem stala penologie. Byl po řadu let vůdčí osobností Výzkumného ústavu penologického, který nejen řídil, ale také zde tvořil a prosazoval svou vědeckou činnost. Vždy zdůrazňoval a ctěl dodržování lidských práv ve vězeňství.

Jeho hlavním zájmem se stala osobnost pachatele trestného činu v dimenzích biologie, psychologie a sociologie. Vzhledem k tomu, že během dřívějšího působení v Ústavu pro péči o matku a dítě získal mnoho cenných zkušeností, zabýval se problematikou vězňů žen z hlediska původu a příčin jejich trestné činnosti a možnost je napravit.

Po mnoho let studoval americkou behavioristickou psychologii a vytvářel tak soubor psycho-diagnostických metod k dalšímu využití ve vězeňství, ale i u prováděných psychologických vyšetření uchazečů o vězeňskou službu.

Byl také obratným spisovatelem, vydal mnoho zajímavých publikací. Přednášel penitenciární (vězeňskou) psychologii na vysokých školách v Praze, Olomouci a v Bratislavě. Roku 1975 se stal docentem. Pořádal odborné semináře a kurzy pro psychology, pedagogy, vychovatele působící ve vězeňských podmínkách. Publikoval hlavně v odborných časopisech jako např. „Bulletin“, který vydával Výzkumný ústav penologický. Skvostem v jeho publikační činnosti je bezesporu učebnice penitenciární psychologie.

Ohniskem jeho výzkumu byly negativní vlivy vězeňského prostředí na psychiku a chování uvězněných osob a vězeňského personálu. Aplikoval často skupinové metody zacházení s vězni, které měly formu skupinového poradenství, skupinové psychoterapie a realitní terapie. Uplatňoval práci se skupinou vězňů hlavně u mladistvých. Jeho vynikající znalost farmakologie mu napomohla, aby pronikl do problematiky vězeňské toxikomanie ze strany aplikace diagnostických i terapeutických metod.

Když roku 1980 Výzkumný ústav penologický ministr spravedlnosti zrušil, ukončil tak slibnou a záslužnou práci doc. Čepeláka, který rok poté odešel do penze. Měl v té době ještě rozpracováno množství témat, například slovník penologických pojmů. Za význačný přínos pro českou penologii mu byla v roce 1997 udělena „in memoriam“ Čestná plaketa Vězeňské služby České republiky.

Celý svůj život se věnoval vědě a poznávání a byl humanistou a citlivým člověkem, který vnímal uměleckou tvorbu a vědu.

[26]

1.4 PhDr. Aleš Kýr (nar. 1947)

Poslední osobností, která měla velmi silný pozitivní vliv na vězeňství je doktor Aleš Kýr, který se vězeňství a penologií věnuje téměř 40 let. Tato osobnost penologii zasvětila celý svůj život. PhDr. Aleš Kýr. (obr. 4) je osobností, která na rozdíl od všech předešlých je stále mezi námi a všichni doufáme, že se bude pevnému zdraví těšit ještě dlouho.

Obrázek 4: Fotografie - PhDr. Aleš Kýr. Převzato z [31]

Jeho dětství nebylo na první pohled natolik ovlivňující a předurčující pro jeho budoucí povolání, jako tomu bylo u předcházejících osobností. Nitky jeho životních drah se začaly splétat poté, kdy složil státní zkoušky v oboru sociologie na Filosofické fakultě brněnské univerzity. Zanedlouho začal získávat mnoho zkušeností přímo ve vězeňském prostředí, kde jsou jeho metody zacházení s vězni považovány za moderní a pokrokové.

Letos je tomu 7 roků od doby, kdy vznikl Výzkumný ústav penologický, který v jeho původní podobě vedl doc. PhDr. Jiří Čepelák, CSc., který podporoval mladé kolegy v oboru vězeňství. Podpora se týkala zejména rozvíjení teoretických znalostí a jejich uplatňování a ověřování v praxi.

Za podpory doc. PhDr. Jiřího Čepeláka, CSc. pokračoval Aleš Kýr ve studiu, které bylo úzce zaměřeno na vězeňství. Když roku 1979 ukončil postgraduální studium na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, pokračoval přípravou na rigorózní zkoušky. Doktorem filozofie se stal v roce 1985 na katedře sociologie v Brně. Tehdy už pracoval v řídicím a administrativním centru vězeňství v Praze, kde uplatnil svoje sociologické a pedagogické vzdělání a zkušenosti z praxe. Získal, i díky své pozici analytika, ucelený pohled na organizaci a řízení vězeňství.

Roku 1989, s příchodem sametové revoluce a s příchodem zásadních společenských změn, se vězeňství neobešlo bez zkušených lidí s velkým množstvím praktických i teoretických zkušeností. Tehdy Aleš Kýr pracoval jako pověřený a posléze řádně jmenovaný ředitel sekretariátu generálního ředitele Vězeňské služby České republiky. Inicioval, naplánoval a organizoval řadu úkolů, díky kterým Vězeňská služba České republiky snáze vstupovala „do Evropy“. Mezi oblastmi, které Aleš Kýr tehdy řešil, patří oblast koncepční,

legislativní, oblast zahraničních vztahů a vzdělávání vězeňského personálu, mediální obraz vězeňské služby a zcela nový pohled na historii vězeňství.

Díky utvoření pracovního týmu odborníků domácí scény, ovšem se širokými znalostmi zahraničních kontextů, byla vypracována koncepce transformace totalitní struktury vězeňství v moderní nástroj trestní justice s rozměrem sociální služby. Vznikla tak koncepce rozvoje vězeňství v České republice a výsledek na sebe nenechal dlouho čekat. V roce 1991 došlo k navázání osobních kontaktů se zahraničními kolegy a koncepce byla přijata v roce 1991 na mezinárodní úrovni.

Kladné stanovisko k této koncepci zaujal i představitel Rady Evropy Helmut Gonsa a dal tak impuls ke změnám v legislativě. Roku 1992 byl schválen zákon o vězeňské službě České republiky a byl významně novelizován zákon o trestu odnětí svobody. V roce 1999 byl vydán zcela nově. Poprvé v historii České republiky byl zákonem upraven výkon vazby. Již na přelomu 80. a 90. let se Aleš Kýr zajímal o zahraniční zkušenosti se zacházením s psychicky nemocnými delikventy. Tento problém byl vyřešen až v roce 2008, kdy vyšel zákon o výkonu zabezpečovací detence.

Počátkem 90. let za podpory mezinárodního kontextu nové koncepce vzdělávání českého vězeňského personálu ovlivnil i rozvoj Institutu vzdělávání vězeňské služby České republiky. Již od začátku roku 1994, pravidelně jednou za dva roky, pořádala vězeňská služba konference v Kroměříži. Organizátor nebyl nikdo jiný než Aleš Kýr. Také byl několik let spolupracovníkem Výboru proti mučení Rady Evropy a Rady vlády ČR pro lidská práva.

Jako vedoucí pracovník vytvořil na generálním ředitelství pracovní týmy pro zahraniční styky a pro styk s veřejností. Roku 1994 se zasadil o vznik Kabinetu dokumentace a historie VS ČR a získal pro něj docenta dr. Jana Uhlíka, CSc. Historie českého vězeňství byla za přispění celého týmu Aleše Kýra prezentována na první mezinárodní konferenci v Kroměříži a tato prezentace se stala základem stálé expozice v Památníku ve Vazební věznici Praha-Pankrác. Po odchodu doc. Uhlíka se Aleš Kýr ujal úkolu kladoucího si za cíl vědecký rozvoj historiografie vězeňské služby. Od roku 2000 je vedoucím Kabinetu dokumentace a historie, který dnes spadá pod Institut vzdělávání VS ČR. Pod jeho vedením se činnost Kabinetu neustále rozvíjela a stále se rozvíjí díky kontaktům s vysokými školami, vědeckými ústavy, institucemi, muzei a filmovými dokumentaristy. Kabinet se otevřel veřejnosti prostřednictvím webových stránek a časopisu *Historická penologie*. PhDr. Aleš Kýr je nositelem několika resortních vyznamenání VS ČR.

[31]

2 Nejvýznamnější osobnosti, které byly perzekvovány totalitním režimem

Druhá část bakalářské práce je zaměřena na osobnosti českého vězeňství z pohledu nespravedlivého a nelidského uvěznění. Přináším výčet osobností, zpravidla politických vězňů totalitního režimu. Seznamy totalitních vězňů jsou dlouhé a není možno uvést v této bakalářské práci všechny, ale pouze vybrané osobnosti, které zaplatily za spravedlnost cenu nejvyšší nebo byli dlouhá léta vězněni. Na těchto vybraných osobnostech je vidět, že totalitní režim se zbavoval všech, o kterých měl jen sebemenší podezření, že nesouhlasí s komunistickým režimem. Jsou jimi jak občané z řad státních úředníků, tak i armády, sportovců a nebo tehdejší policie.

2.1 JUDr. Milada Horáková (1901-1950)

Jednou z osobností komunistického totalitního režimu, která byla nespravedlivě připravena o život, protože se bránila tehdejšímu režimu, byla Milada Horáková, rozená Králová (obr. 5). Narodila se 25. prosince 1901 na Královských Vinohradech.

Obrázek 5: Fotografie - JUDr. Milada Horáková. Převzato z [40]

Její otec byl mlynářem v obci Hodkov. Milada měla ještě dva sourozence, kteří roku 1914 zemřeli na spálu. Tato tragická událost poznamenala celou rodinu i dospívání Milady Horákové. Jediná útěcha byla sestra Věra, která se narodila v roce 1915. Obě děti byly vychovávány ve vlasteneckém duchu, jejich otec byl věrným členem Masarykovy realistické strany. Obě děti byly ze strany rodičů podporovány ve studiu a veřejném životě.

Milada studovala dívčí reálné gymnázium v Korunní na Vinohradech. Roku 1918 se zúčastnila nepovoleného protiválečného průvodu, a proto byla ze školy vyloučena. Studium dokončila na dívčím lyceu ve Slezské, kde i odmaturovala. Byla nadšena republikou a prodchnuta touhou pomáhat, proto vstoupila do Československého červeného kříže, kde se seznámila s dcerou prvního československého prezidenta Alicí Masarykovou, která byla

předsedkyní organizace.

Začala studovat Právnickou fakultu Karlovy univerzity. Roku 1927 se provdala za svoji studentskou lásku Bohuslava Horáka. Rodina Horákových byla evangelického vyznání, Milada však již byla členem Českobratrské evangelické církve.

Po studiu začala pracovat na Ústředním sociálním úřadu v Praze, který vedl Petr Zenkl. Práce s tímto vůdčím představitelem české demokratické politiky znamenala ujasnění dalšího směru, kterým se Milada Horáková vydala. Měla velké sociální cítění, díky kterému výborně působila jak v referátu nadací na pražském magistrátu, tak v oddělení péče o matku a dítě.

Působení v Čs. červeném kříži ji směřovalo k zájmu o postavení žen v nové republice. Roku 1923 se seznámila se zakladatelkou českého ženského hnutí, senátorkou Fr. Plamínkovou. Senátorka Plamínková inspirovala Miladu Horákovou k účasti na konferenci pořádané za účelem kodifikace mezinárodního práva v Haagu v roce 1930. Zde doktorka Horáková silně zapůsobila a zaujala zahraniční odborníky argumenty a znalostí právní a politické problematiky. Její činnost v Ženské národní radě, kde připravovala legislativní návrhy směřující k řešení postavení neprovdaných žen, nemanželských dětí, zlepšení postavení žen v rodinném právu, v dělnických profesích, ale i zaměstnankyň veřejné správy, byla velice přínosná.

Roku 1933 se manželům Horákovým narodila dcera Jana. Mateřské povinnosti však Miladu Horákovou nevytrhly z pracovního a veřejného života. Druhá polovina třicátých let byla známá stoupajícím mezinárodním napětím. Nacistická ideologie a sudetoněmecké hnutí v pohraničí poznamenaly českou politickou scénu již při volbě nového prezidenta v prosinci 1935. Mnichovské události a ztráta pohraničního území ve prospěch hitlerovského Německa, následné odstoupení prezidenta Beneše a jeho exil v Anglii, to byly události, které způsobily české veřejnosti velký šok.

Milada se ovšem nevzdávala a potřeby vyhnanců z pohraničí ji zaměstnávaly dlouhou dobu, až do počátku samotné okupace. Zabezpečovala existenci vysídlených rodin s dětmi a rozvíjela plán rehabilitačních půjček pro náhle zchudlé živnostníky. Když přestala působit na pražském Magistrátu, začala se připravovat na svoji odbojovou činnost. Ze začátku se účastnila činností ve speciální skupině, která připravovala podklady pro odbojovou práci Politického ústředí a později pro Ústředí vedení odboje domácího. Byla také členkou ústředí skupiny Petiční výbor Věrní zůstaneme, kde manžel Milady Horákové vedl zemědělskou programovou skupinu a zajišťoval zprávy pro emigraci v Londýně.

Dne 2. července 1940 byla Milada Horáková společně s manželem zatčena a dva roky byla držena ve vyšetřovací vazbě gestapa, kde byla podrobena tvrdým výslechům. Poté strávila další dva roky v pevnosti Terezín, kde byla společně s manželem, ale setkávat se nemohli. Od 22. června 1944 byla v soudní vazbě německého lidového soudu ve věznicích v Lipsku a v Drážďanech a souzena byla 23. října 1944. Odsouzena byla k 8 letům kázně, původní trest byl trest smrti. K výkonu trestu nastoupila ve věznici v Aichachu v Horním Bavorsku, kde ji osvobodila americká armáda. Do vlasti se vrátila 20. května 1945.

Po válce se začala, po rozhovorech vedených s prezidentem E. Benešem, věnovat práci

v Národně socialistické straně. Dne 14. října 1945 byla zvolena poslankyní Prozatímního národního shromáždění.

Dále působila jako místopředsedkyně ve Svazu osvobozených politických vězňů a zaslazovala se o to, aby byla obnovena činnost Ženské národní rady. Ministerstvo vnitra ale nemělo zájem o obnovení registrace této organizace. Místo ní vznikla Rada československých žen s tiskovým orgánem Rada žen, který později změnil název na Vlasta. Milada Horáková působila v předsednictvu této organizace, kde byla většina jejích kolegyně levicově orientovaná (J. Glazarová, M. Netušilová, L. Janovcová, Z. Millerová). Milada s nimi sváděla každodenní boje o udržení nadstranickosti a demokratické atmosféry v této organizaci. Také na parlamentní půdě ji čekaly tvrdé boje, pravidelně se utkávala s A. Zápotockým a národně socialistickým ministrem spravedlnosti P. Drtinou.

Milada Horáková chtěla, aby v retribučních procesech, kde docházelo k závažným přehmatům, byla dodržována stoprocentní zákonnost. Antonín Zápotocký už tehdy prosazoval zásady komunistické pseudojustice, které měla Milada Horáková později zakusit v míře skutečně tragické. Zápotocký zdůrazňoval aktivní roli „dobře instruovaného prokurátora“, jenž musí viníka usvědčit za každou cenu, neboť „úkolem prokuratury není soudit, zda obviněný je vinen, nebo nevinen, zdali zde byly nějaké polehčující okolnosti..., ale položit na váhu všechno, co viníkům přitěžuje a co je usvědčuje“.

Milada Horáková se často v parlamentu ve svých projevech zabývala zahraničně-politickými otázkami. Podle ní by se Československo nemělo izolovat od světa a nemělo by se orientovat jen výhradně na SSSR. Roku 1948 ovšem dopadl na republiku únorový puč a mnoho demokratů bylo pozatýkáno. Někteří demokraté emigrovali, např. H. Ripka, P. Zenkl, R. Pelantová.

Když byla Milada Horáková „vyhnána“ z Rady československých žen, vzdala se i poslanceckého mandátu, a to po smrti J. Masaryka. Přestože její přátelé chtěli, aby odešla z republiky, Milada Horáková se chopila svojí předešlé funkce a stejně jako v roce 1939 začala pomáhat rodinám prvních zatčených a udržovat spojení s Londýnem.

Začala pracovat v tzv. politické šestce (ilegální vedení národních socialistů složené z J. Nestávala, Fr. Račanského, J. Čupery, K. Šobra a Fr. Dlouhého) a podílela se na organizaci tzv. vnořské schůzky s představiteli sociálních demokratů a lidovců ve skryté opozici. O tyto záležitosti se začala zajímat tehdejší StB, která si myslela, že jde o začátek sjednocování „politické reakce“.

Motivem k zatčení Milady Horákové dne 27. září 1949 byly cesty za řadovými členy strany. Bezpečnost si myslela, že probíhá „zařizování únikové cesty z republiky přes Šumavu“.

Manžel Milady Horákové uprchl a emigroval. Jeho žena zatím podstupovala řadu nekonečných výslechů, které se ubíraly různými směry. Vyšetřovatelé ze začátku nevěděli, z čeho ji obvinít. Až poté, co učinil výpověď J. Kopecký, bývalý diplomat a spolupracovník ze zahraniční komise národně socialistické strany, začalo být jasné, kudy se bude celý proces ubírat. Velkou roli sehrál zájem KSČ o diskreditaci stoupenců demokratických stran a politické emigrace. Demokratický odboj nesměl být souzen jako celek, ale ze „špiónů

imperialistických států“, kteří působili za války jako vlastenci a byli vězni gestapa, bylo potřeba udělat válečné štváče a zrádce lidově demokratického zřízení.

Proces s Miladou Horákovou a spol. (M. Horáková, J. Nestával, Fr. Zemínová, A. Kleinerová a J. Hejda za vedoucí národní socialisty, za sociální demokraty Z. Peška a V. Dunder, za lidovce B. Hostička a J. Křížek, dále „trockista“ Z. Kalandra a stoupenec národních socialistů O. Pecl, nakonec řadový člen národních socialistů J. Buchal) začal dne 31. května 1950. První den vypovídala Milada Horáková. Další výpovědi pokračovaly osm následujících dní. Nakonec byly vyneseny čtyři rozsudky smrti: M. Horáková, J. Buchal, O. Pecl a Z. Kalandra, tři tresty doživotí a další těžké tresty odnětí svobody v rozmezí 15 až 28 let. Rozsudky byly vyneseny zároveň s rozhodnutím o konfiskaci majetku a ztrátou občanských práv.

Milada Horáková byla popravena dne 27. června 1950. Roku 1991 jí byl udělen prezidentem Václavem Havlem řád T. G. Masaryka I. třídy in memoriam.

[40]

2.2 Leopold Doležal (1913-1952)

Narodil se 27. 10. 1913 v Brně v německé rodině. Jeho matka byla v domácnosti a otec pracoval jako holič. Jeho matka si v roce 1927 změnila německou národnost na českou, a tu si společně se synem nechala i po dobu, kdy byl v Československu ustanoven protektorát Čechy-Morava. Leopold (obr. 6) absolvoval pět tříd obecné školy v německém jazyce a tři třídy měšťanské školy českého jazyka. Poté začal studovat na strojniho zámečníka u Zbrojovky v Brně. Posléze pracoval jako automechanik ve Škodovce v Brně.

Obrázek 6: Vazební fotografie - Leopold Doležal. Převzato z [40]

Roku 1933 až 1935 absolvoval vojenskou prezenční službu v Olomouci. Zde sloužil u 152. dělostřeleckého pluku v hodnosti svobodník. Po ukončení povinné vojenské prezenční služby vstoupil do řad policie, kde absolvoval šestiměsíční kurz a byl přidělen k pořádkové policii v Moravské Ostravě. Roku 1937 na vlastní žádost přestoupil do Brna.

V průběhu války setrval stále u policie a to u dopravního oddílu, který zřídili Němci. Zde pomáhal vyšetřovaným a jejich příbuzným například tím, že u sebe skrýval zbraně, které gestapo hledalo při domovních prohlídkách. Dále předával zprávy z vězení. Působil zde jako člen odbojové organizace Vojenská orlice. Roku 1944 se rozvedl se svou první ženou a rok poté se znovu oženil. Nebyl členem žádné politické strany, až po válce se stal členem Sokola a vstoupil do nově vytvořeného Sboru národní bezpečnosti. Roku 1948 vstoupil do KSČ.

Dále působil jako odbojář proti vládnoucí komunistické straně. Byl členem ilegální organizace vytvořené britskou zpravodajskou službou (IS). Na Moravě v té době ukrýval ve svém bytě čtrnáct dní agenta britské zpravodajské služby Josefa Kavku, přes kterého předával zprávy bezpečnostního charakteru a poskytoval mu rozsáhlou pomoc.

V červnu 1950 společně s Josefem Kavkou a dalšími spojenci asistoval u vyzvednutí zakopaných vysílaček a jejich nočním převozu do Brna. Zajímavostí je to, že Doležal jako uniformovaný příslušník sboru národní bezpečnosti jel před automobilem na motocyklu jako eskorta, přitom měl jednu z vysílaček v batohu na zádech. Když agent Kavka po přestřelce s bezpečnostními orgány v říjnu 1950 zahynul, využil Leopold Doležal svého služebního zařazení a pronikl do budovy soudního lékařství, aby identifikoval tělo zastřeleného.

Dne 4. listopadu 1950 byl v devět hodin ráno spolu s ostatními, přičemž řada jeho spolupracovníků byla také členy Sboru národní bezpečnosti, v rámci akce Kozel zatčen. Po zatčení a dlouhém vyšetřování byl spolu s dalšími 25 osobami postaven před Státní soud v Brně, jehož předseda byl tehdy JUDr. Jiří Képák a prokurátor celého případu byl Vilém Hanák.

Hlavní líčení proběhlo ve dnech 16. až 19. ledna u Státního soudu v Brně. Nad Leopoldem Doležalem byl vynesen rozsudek za zločin velezrady a zločin vyzvědačství. Rozsudek byl trest smrti. Ostatní členové skupiny dostali mnohaleté tresty odnětí svobody a pětkrát také doživotní tresty.

Všichni obvinění kromě jediného dostali také tresty propadnutí majetku. Doležal navíc pozbyl čestná práva občanská a také ztratil hodnost ve Sboru národní bezpečnosti.

Odvolací soud, kterým byl Nejvyšší soud v Praze, rozhodl v květnu 1952 stejně a potvrdil tak rozsudek soudu nižší instance.

Když nebyla Leopoldu Doležalovi udělena milost prezidenta republiky Klementa Gottwalda, byl dne 30. srpna 1952 v brněnské věznici popraven.

[40]

2.3 Antonín Husník (1921-2011)

Antonín Husník (obr. 7) se narodil 17. listopadu 1921 v Plzni. Jeho otec byl policejním úředníkem. Začal studovat na obecné škole v Plzni. Po obecné škole absolvoval i měšťanskou školu a poté začal studovat strojařskou průmyslovku. Již od raného dětství chtěl být vojákem.

Obrázek 7: Fotografie - Antonín Husník. Převzato z [34]

Když začala druhá světová válka, pokusil se Antonín Husník uprchnout do Francie k formujícím se československým jednotkám, ale byl zadržen v Maďarsku a předán Němcům zpět do protektorátu Čechy-Morava. Za útěk byl v Norimberku odsouzen na tři a půl roku těžkého žaláře. Ihned po odpykání trestu a propuštění na konci roku 1943 jej před věznicí Weltheim zatkl gestapo a několik dalších měsíců věznilo na Pankráci.

Když se v roce 1945 Antonín Husník dozvěděl, že je možné se dobrovolně přihlásit do armády, chtěl to udělat, ale jeho strýc mu řekl, že ještě před válkou mu bude pomáhat v kanceláři, a tak pracoval na Svazu pro ryby, maso, tuky. Poté vstoupil do armády, kde prožil rok 1948 na vojenském kurzu v Nitře, poté absolvoval parakurz ve Stráži pod Ralskem a odtud byl přidělen jako pilot kluzáků. Následně ale zvítězil zájem o motorismus a byl poslán do kurzu pro náčelníky štábů motorizovaných útvarů a auto důstojníky. Později byl rozkazem převelen jako vedoucí skupiny, která hlídala pohraničí a zaměřovala se na skupiny Banderovců. Následně, když se vrátil z této akce, se seznámil a spřátelil s poručíkem Kuzmíkem. Chodili spolu i do letecké školy. Když Kuzmík utekl přes hranice a poslal Antonínu Husníkovi dopis, byl Husník zatčen a vyšetřován pro spoluúčast na útěku. Několik měsíců byl vyšetřován také v nechvalně známém „Domečku“. Poté byl za smyšlenou velezradu odsouzen na třináct let. První tři roky trestu si odpykával na Jáchymovsku v uranových dolech včetně tzv. „věže smrti“ v bloku L a vybudoval zde unikátní spojení mimo tábor, kde řídil tajnou komunikaci s rodinami a blízkými odsouzených. Dále byl Husník také vězněn v Kartouzích a v Leopoldově. Roku 1958 byl propuštěn z vězení.

Roku 1970 byl plně rehabilitován díky Rudolfu Pernickému, který se v roce 1969 ujal vedení na Českém svazu bojovníků za svobodu. Po roce 1968 proběhla na tomto úřadě tzv. „čistka“, takže se k moci dostali i legionáři a začalo se žádat o rehabilitace. Tyto aktivity podporovali zejména legionáři a lidé, kteří byli za války perzekvováni. Antonín

Husník byl rehabilitován. Až po roce 1989 byl rehabilitován plně a byla mu vrácena hodnost, následně byl povýšen a ustanoven do komise v Plzni, kde probíhaly rehabilitace.

Za účast ve dvou odbojích byl prezidentem republiky povýšen do hodnosti brigádního generála a později vyznamenán státním vyznamenáním. Brigádní generál Antonín Husník, hrdina 2. i 3. odboje, zemřel 29. března 2011.

[34, 37]

2.4 Augustin Bubník (nar. 1928)

Augustin Bubník (obr. 8) se narodil 21. listopadu 1928 v Praze. Jeho otec pracoval na jatkách jako řezník a uzenář. Jeho matka byla prodavačka v uzenářství. V mládí se přestěhovali z jižních Čech do Prahy, kde bydleli v Holešovicích.

Obrázek 8: Fotografie - Augustin Bubník. Převzato z [30]

V dětství se přihlásil do hokejového oddílu LTC Praha, kde ho v 18 letech přijali do prvoligového mužstva. Od roku 1947 byl pravidelně zván do československé hokejové reprezentace. Roku 1950 se stal nejlepším střelcem hokejové ligy. Získal stříbrnou olympijskou medaili na Zimních olympijských hrách ve Svatém Mořici. Na zájezdu v Davosu s hokejovým klubem LTC byli reprezentanti přemlouváni k hromadnému odchodu do zahraničí, ale to mužstvo po dlouhém hlasování a jednání odmítlo a všichni se vrátili do Československa. Roku 1949 získal titul mistra světa ve Švédsku.

Následující rok se ale na mistrovství světa do Anglie už nepodíval. Celé mužstvo bylo pod záminkou neudělení víz rozhlasovým reportérům nuceno k podpisu prohlášení, ve kterém se dobrovolně vzdali možnosti odcestovat na mistrovství světa. Dne 13. března 1950 se hokejisté sešli na oslavě narozenin v oblíbené pražské restauraci U Herclíků. Hokejisté reagovali na lživé rozhlasové zprávy o neúčasti hokejistů na mistrovství světa ostrými slovy vůči komunistickému režimu. Na tuto příležitost čekali příslušníci Státní bezpečnosti a za obrovské policejní asistence byli všichni reprezentanti pozatýkáni.

Poté byl Augustin Bubník odvezen na známý „Domeček na Hradčanech“, kde strávil nějakou dobu v neutěšených podmínkách, v květnu 1950 bylo ukončeno vyšetřování a byl

převezen na soudní oddělení na Pankrác. V neveřejném vykonstruovaném procesu (proces s ing. Modrým a spol.) byl v říjnu roku 1950 Augustin Bubník odsouzen za špionáž, velezradu a rozvracení socialistického zřízení. Trest byl čtrnáct let odnětí svobody. Nejdříve byl Bubník uvězněn ve vězení v Ruzyni, poté ve vězení na Borech a následně byl převezen do uranových dolů v Jáchymově, později na Bytízu. Propuštěn byl 23. ledna 1955, když mu prezident republiky A. Zápotocký udělil milost.

Vrátil se k hokeji, ale tehdejší politické zřízení mu neumožnilo plně rozvinout kariéru, a proto působil v nižších soutěžích, svou hokejovou dráhu zakončil ve Slovanu Bratislava. Poté začal studovat na Fakultě tělesné výchovy a sportu na Univerzitě Karlově a stal se hokejovým trenérem.

V 60. letech vycestoval do Finska, kde jako trenér národního mužstva přispěl k rozvoji místního hokeje. V roce 1967 porazila finská hokejová reprezentace českou hokejovou reprezentaci a Augustin Bubník se dočkal v Československu nenávistných reakcí. Z rodinných důvodů ukončil finské angažmá v roce 1969. V 70. letech se dočkal působení jako hokejový trenér v mnoha českých i zahraničních hokejových týmech. Roku 1968 se dočkal soudní rehabilitace. Plné soudní rehabilitace a plné společenské satisfakce se mu dostalo až po roce 1989.

Po hokejové kariéře působil v politice, v letech 1998-2002 byl dokonce členem Poslanecké sněmovny. V roce 2010 pak neúspěšně kandidoval do Senátu. V mysli hokejových příznivců ovšem navždy zůstane spjat s úspěšnou československou generací konce čtyřicátých let, která byla rozprášena komunistickým režimem. Augustina Bubníka se tato perzekuce musela dotknout o to víc, že měl za sebou životní sezónu, v níž konečně naplno rozvinul svůj talent a dokázal dopomoci ATK k senzačnímu titulu na úkor LTC Praha. Oceněním jeho kariéry pak bylo bezesporu uvedení do Síně slávy českého hokeje, jehož se dočkal při jejím založení v roce 2008.

[37]

3 Nejvýznamnější osobnosti, které negativně ovlivnily dění ve společnosti

Třetí část této bakalářské práce se bude věnovat „osobnostem“ českého vězeňství, které se pácháním trestných činů dostaly na samotné dno společnosti a které buď skončily svůj život na popravišti nebo byly doživotně odsouzeny k životu v nápravném zařízení.

3.1 Václav Mrázek (1925-1957)

Narodil se 22. října 1925. Pocházel z rodiny 12 dětí. Školní docházku brzy ukončil, vychodil pouze 5 tříd základní školy. První negativní zkušenosti se zákonem získal už ve svých 16 letech, kdy byl podmíněně odsouzen za krádež. Sousedé a známí ho již od mládí považovali za podivínského a plachého člověka, který byl ale velmi slušný, taktní a pracovitý. Ve svých čtyřiaadvaceti letech se opět dostal do křížku se zákonem, kdy byl za krádež odsouzen k trestu odnětí svobody na osmnáct měsíců.

Obrázek 9: Fotografie - Václav Mrázek

Mezi jeho záliby patřily návštěvy fotbalových a hokejových utkání. K ženám byl vždy zdrženlivý až ostýchavý.

V okolí Chomutova a Kladna došlo v letech 1951-1956 k několika vraždám žen s jasným sexuálním motivem. Dále zde bylo zjištěno několik pokusů vražd a spoustu pohlavního zneužívání dětí. Tehdejší Sbor národní bezpečnosti po dobu pěti let pátral po vrahovi a násilníkovi bezúspěšně. Až roku 1957 došlo ke zvratu, neboť 17. března téhož roku byl Václav Mrázek náhodně přistižen na svém pracovišti dolu Nejedlý I. v Libušině u Slaného, když prohledával v šatně oblečení havířů. Poté byly vyšetřováním těchto krádeží získány poznatky, informace a důkazní prostředky k tomu, že pachatelem několika vražd v okolí Chomutova je právě Václav Mrázek. Dále byla provedena domovní prohlídka, kde byly nalezeny věci pocházející z trestné činnosti a vražedná zbraň. Věci nalezené při domovní prohlídce patřily zavražděným obětem.

Svoji první vraždu spáchal Václav Mrázek 21. srpna 1951 u obce Drahonice, kdy teprve patnáctiletou Hanu Chlubovou usmrtil úderem do hlavy a poté ji pohlavně zneužil.

Po této vraždě si opatřil pistoli Walther 7,56 mm a za měsíc vraždil znovu. Dne 9. srpna 1955 okolo 21 hodiny na silnici mezi Chomutovem a obcí Březanec provedl Mrázek dvojnásobnou vraždu, kdy zavraždil milenecký pár. Třemi výstřely usmrtil šestadvacetiletého Karla Tirfaje a při útěku z místa činu jednou ranou zezadu pak devatenáctiletou Libuši Dufkovou, kterou ještě po smrti pohlavně zneužil.

Poté v průběhu let spáchal ještě 6 dalších vražd, všechny se sexuální motivem. Kromě těchto vražd spáchal ještě jednu vraždu loupežnou, když se v noci 9. listopadu 1956 vloupal do domu horníka Ladislava Berana ze Svinařova, který byl tou dobou v práci. Když prohledával dům, probudila se žena Ladislava Berana, která Mrázka poznala. Václav Mrázek dostal strach, že ho žena vyzradí, a proto ji několika ranami sekerou do hlavy usmrtil. Celé události přihlížela také desetiletá vnučka Jarmila, kterou při odchodu z domu pohlavně zneužil.

Václav Mrázek trpěl agresivní sexuální deviací, dosahoval pohlavního vzrušení a ukojení sexuálního pudu až při usmrcování obětí. Sám přitom nesnášel pohled na krev, a proto tváře mrtvých nebo umírajících obětí zakrýval oblečením. Při vyšetřování několikrát doznal pohlavní styk se zvířaty. Také se u něho projevovaly výrazné prvky nekrofilie, protože ve chvílích, kdy souložil se svými oběťmi, věděl, že jsou mrtvé. Při jednom z výslechů přiznal, že se pokusil vloupat do márnice, aby mohl souložit s mrtvou.

Václav Mrázek byl podezřelý i z několika dalších vražd, které se staly v okolí, kde bydlel. Všechny oběti totiž vykazovaly řadu společných znaků, které byly velmi podobné stopám po útocích Václava Mrázka. Ovšem pro nedostatek objektivních důkazů nebyl z ostatních vražd nikdy obviněn.

Vyšetřovací spis měl 16 svazků. Kromě vražd bylo prokázáno 14 případů pohlavního zneužití. Dále byl obviněn z 33 případů krádeží vloupáním do obchodů, bytů, mateřských škol a sklepů, z 12 případů krádeží prádla, z 16 případů krádeží drobného domácího zvířectva, z 6 krádeží jízdních kol a dalších desítek drobných krádeží na pracovišti. Celkem byl obviněn ze 127 trestných činů.

Sériový vrah Václav Mrázek byl popraven 30. prosince 1957 za vraždy sedmi žen, kterých se dopustil v letech 1951-1956. Je považován za vraha s největším počtem obětí v poválečné historii České republiky.

[38, 36]

3.2 Jiří Straka (nar. 1969)

Narodil se roku 1969 v Praze. Pocházel z úplné a spořádané rodiny, měl ještě dva další sourozence. Jeho matka pracovala jako dělnice DP Metro a otec pracoval jako zedník. Když bylo Jiřímu Strakovi 8 let, podstoupil v pražské Thomayerově nemocnici psychiatrické vyšetření, které odhalilo syndrom psychického neklidu s neurotickými rysy a projevy.

Obrázek 10: Fotografie - Jiří Straka. Převzato z [38]

Dne 8. dubna 1985 se jeho první obětí stala třiatdvacetiletá Alice P., která byla Jiřím Strakou přepadena v malém lesíku u sídliště Novodvorská v Praze 4. Oběť byla udušena a tělo dle závěrů pitvy vykazovalo známky sexuálního násilí.

Dne 4. května 1985 se jeho druhou obětí stala v Zelenáčské ulici v Praze 8 třicetiletá lékařka Věra F., která byla nalezena se silně omotaným ramínkem od podprsenky kolem krku. Vzhledem k tomu, že byla oběť spojována také se sexuálním násilím, začali vyšetřovatelé tušit spojení obou vražd. Jiří Straka ale v řádění pokračoval. Téhož dne před půlnocí přepadl další ženu, a to dokonce blízko místa druhé vraždy, což svědčilo o neuvěřitelné brutalitě a otrlosti pachatele. Napadená čtyřiatdvacetiletá Vlasta Š., měla štěstí a útok Jiřího Straky přežila. Straka později sám uvedl do protokolu, že mu Vlasta Š. připadala starší, než si myslel, a proto se jí chtěl "zbavit", protože měl strach, že ho usvědčí. Vlasta Š. se stala první svědkyní, která mohla pachatele popsat. Bohužel žena prošla obrovským šokem a nedokázala pachatele podrobně popsat. Uvedla pouze seznam věcí, které jí pachatel odcizil.

Dne 16. května 1985 přepadl na Puškinově náměstí v Praze čtvrtou ženu a třetí ženu usmrtil. V tomto případě byl Jiří Straka důsledný a oběť zabil čalounickou nití upravenou do katovské smyčky, dále obtočil oběti kolem krku ramínko od podprsenky a pásek od svetru. Použil tedy celkem tři škrtidla. Jako u ostatních případů bylo i zde patrné sexuální násilí. Vyšetřovatelé zjistili, že všechny útoky jsou vedeny vždy před prvním pracovním dnem, vždy na konci víkendu nebo ve svátek. Na místech činu byly nalezeny stopy. Zajištěné sperma a způsob spáchání trestných činů ukazovaly na to, že všechny útoky má na svědomí jeden pachatel. Na tělech obětí byly nalezeny kovové částičky typické pro

strojírenskou výrobu. Vyšetřovatelé byli před brzkou spartakiádou pod velkým tlakem. Z toho důvodu začali pátrat ve starších případech sexuálního obtěžování nebo znásilnění. 17. února bylo nahlášeno obtěžování dívky v těsné blízkosti místa první vraždy.

Právě zde neznámý pachatel přepadl dvacetiletou Milenu a chtěl ji uškrtit. Dívka zachovala chladnou hlavu a navázala s útočníkem hovor ve smyslu přislíbit mu sexuální styk. Pachatel se tehdy rozpovídal a řekl dívce, že bydlí na internátě mimo Prahu a že je mu šestnáct let. Když se dostali na více osvětlené a rušné místo začala dívka křičet o pomoc a Jiří Straka se lekl a utekl. Tehdy si dívka touto lstí zachránila život.

Důležitým svědkem se také stala osmnáctiletá Ludmila, která se se Strakou setkala na tramvajové zastávce, kde ji oslovil a nabídl doprovod. Řekl jí, že je druhým rokem v učení ve Stochově u Kladna. Když dívku doprovodil až před dům, kde bydlela, začal ji nutit k pohlavnímu styku. Poté co dívka odmítla, ji začal škrtit a řekl jí, že ji zabije, když mu nevyhoví. Dívka se mu tehdy vysmekla a stihla zazvonit na několik zvonků. Pachatel opět utekl. V tuto dobu měli již kriminalisté jasné vodítko k dopadení pachatele těchto závažných trestných činů.

Policisté shromáždili důkazy a indicie a vyhledali internát ve Stochově a v něm pachatele vražd Jiřího Straky. Při prohlídce skříňky Jiřího Straky našli občanský průkaz Ludmily. Již při eskortě policejním vozem do Prahy se Jiří Straka doznal k první vraždě.

Jiří Straka byl následně usvědčen ze tří dokonaných vražd, dvou pokusů o vraždu, pěti znásilnění, tří loupeží, a pěti krádeží. Pokud se to tak dá říci, měl Jiří Straka štěstí, že nedosáhl do té doby plnoletosti, jinak by byl odsouzen k trestu smrti. Vzhledem ke svému nízkému věku byl odsouzen k maximálnímu trestu deseti let odnětí svobody. Soud nařídil kastraci a po odpykání trestu léčbu v bohnické psychiatrické léčebně.

Roku 1994 byl Jiří Straka na základě amnestie propuštěn z vězení a umístěn do uzavřeného oddělení psychiatrické léčebny v Praze - Bohnicích. Zde proběhla nařízená psychiatrická a sexuologická léčba. Během pobytu ve vězení se Jiří Straka podrobil kastraci, ale chirurgický zákrok, takzvanou stereotaktickou operaci, odmítl.

Roku 2004 byl Jiří Straka rozhodnutím opavského Okresního soudu propuštěn z ústavní léčby v opavské psychiatrické léčebně.

[36]

3.3 Ivan Roubal (nar. 1951)

Narodil se 12. května 1951. Jeho otec pracoval u rozvědky, údajně luštil vojenské šifry. Matka byla učitelka. Vystudoval zemědělskou školu a roku 1970 zde odmaturoval. Pracoval jako pomocník strojmůdce, vlakový průvodčí, topič, dřevorubec a zootechnik. Roku 1973 se oženil a v roce 1974 se mu narodil syn. Ivan Roubal (obr. 11) byl členem sekty svědků Jehovových, kterou však před rokem 1989 opustil.

Obrázek 11: Fotografie - Ivan Roubal. Převzato z [29]

Po sametové revoluci si pronajal chalupu u Čachrova, které dal později název "Pohádka". Chalupu používal k bydlení, ale choval zde i prasata a slepice. Seznámil se zde s Františkem Heppnerem, který si zde chtěl postavit vodní pilu.

V prosinci roku 1991 Heppner a jeho ruská přítelkyně zmizeli. Roubal jejich zmizení vysvětloval tím, že odjeli do Německa, ovšem brzy poté začal jezdit jejich vozidlem a začal rozprodávat jejich věci. Roubal se údajně s činem svěřil svému synovi, řekl mu, že Heppnera i jeho přítelkyni zabil a hodil obě těla prasatům. U soudního přelíčení byl Roubal propuštěn pro nedostatek důkazů, s tím, že pokud se nenajdou těla pohřešovaných, nemůže být jisté, jestli oba dva nežijí.

Dne 26. července roku 1992 se začal pohřešovat taxikář Vladimír Strnad. Svědci uvedli, že ho naposledy viděli ve společnosti Roubala, když každý svým autem odjízďeli z Prahy. Roubal po zavraždění Strnada vzal jeho tělo, odvezl je do Zákup a hodil je do septiku cizího domu. Poté opět začal Roubal s oběma auty jezdit. Mrtvola taxikáře Strnada byla nalezena 25. května 1993, kdy se tělo nacházelo v takovém stupni rozkladu, že nebylo možné soudní pitvou určit příčinu úmrtí. Další vraždu spáchal Roubal 10. prosince 1992, kdy zavraždil prodavače bižuterie Václava Horkého. Poté začal jako v předchozích případech užívat jeho vozidlo a dokonce zkoušel prodat jeho dům. Do dnešního dne se zavražděné tělo nenašlo. V roce 1995 byl Horký prohlášen soudem za mrtvého.

Další na brutálním seznamu Roubalových obětí byl Josef Suchánek, se kterým se Roubal seznámil přes inzerát. Poté co Suchánka zabil, hodil jeho tělo do rybníka ve Veselí nad Lužnicí a následně vykradl jeho byt. Tělo bylo nalezeno 3. října při vypouštění rybníka.

V listopadu 1993 byl ve svém bytě v Praze-Letňanech nalezen zavražděný Václav Dlouhý, který se živil tím, že prodával pornofilmy. Byl nalezen svázan do kozelce se smyčkou kolem krku. Roubal se u soudu hájil tím, že se Dlouhý uškrtil sám při sadomasochistických hrátkách.

Dne 8. března 1994 večer přišel Roubal do autopůjčovny ZAPAP. Postupně spoutal majitele autopůjčovny Petra Kudrnu a Petera Magdalena a také náhodného zákazníka Jiřího Semeráda. Svázel je do kozelce a nohy jim uvázal kolem krku. Poté firmu vykradl. Kudrna a Magdalen se vahou vlastních nohou uškrtili, ale Semerádovi se podařilo ze spoutání vyprostit a zavolal policii. Dne 30. března byl Roubal zatčen.

Soudní přelíčení bylo zahájeno v roce 1996. Tento proces provázelo mnoho skandálů, například když soudce Horký zapomněl Roubalovi prodloužit vazbu a ten byl 30. září 1997 z vazební věznice propuštěn. Tento zkrat soudce Horkého napravili policisté, kteří hned před branou vazební věznice Roubala zatklí pro podezření z jiné trestné činnosti, konkrétně za vyhrožování smrtí svědkům, příslušníkům vězeňské služby a státnímu zástupci. Dále existovalo podezření, že Roubal uprchne do Švýcarska, kde měl již podanou žádost o azyl. Roku 1998 byl Roubal od obvinění z vražd zproštěn a odsouzen na pět let trestu odnětí svobody za loupež v autopůjčovně ZAPAP. Problém byl v tom, že svědek Semerád nebyl schopen s jistotou určit, jestli byl vrahem Roubal.

Ukončení soudního jednání bylo provázeno rozsáhlým bezpečnostním opatřením. I přesto došlo krátce před vynesením rozsudku nad Roubalem ve stejné soudní budově k únosu dvou obžalovaných přímo ze soudní síně za použití střelných zbraní. Když při závěrečné řeči žádala státní zástupkyně pro Roubala doživotí, oznámil anonym, že je v soudní budově bomba. Budova byla vyklizena a prohledána. Po hodině a půl se mohlo v jednání pokračovat.

Roubal během procesu několikrát obvinil policii ze spiknutí a dokonce poskytl soudcům kopii dopisu pro Václava Havla, kde podal podnět k trestnímu stíhání tehdejší ministryně spravedlnosti Vlasty Parkanové. V dopise uvedl: „Paní Parkanová je hlavní organizátorkou spiknutí proti mně a podle mého názoru se spolu s dalšími neznámými pachateli dopustila trestného činu zločinného spolčení“. Za dobu svého věznění podal velké množství stížností, jedna z nich leží i u Mezinárodního soudu v Haagu.

[38, 42]

3.4 Jiří Kajínek (nar. 1961)

Narodil se 11. 1. 1961 v Prachovicích. Pocházel ze spořádané rodiny. Jeho otec byl lisař v Kovolisu. Matka pracovala v průmyslových stavbách. Aktivně se věnoval sportu, zvláště fotbalu. Když mu bylo patnáct, jeho rodina se přestěhovala do Třemošnice.

Obrázek 12: Fotografie - Jiří Kajínek. Převzato z [33]

Studoval na zemědělském učilišti v Třemošnici. Byl velice inteligentní a měl vynikající paměť. Vynikal dobrou fyzickou kondicí a byl přirozenou vůdčí osobností. Nikdy nekouřil a nepil. Jeho koníčkem byl hazard, věnoval se hlavně karetním hrám.

V 17 letech se stal účastníkem dopravní nehody, kdy mu při jízdě na motocyklu nedal přednost řidič osobního automobilu. Kajínek byl tehdy vážně zraněn a jen díky své pevné vůli se bez následků vyléčil.

Jiří Kajínek měl první problémy se zákonem už jako nezletilý v roce 1974. Trest odnětí svobody si odpykával poprvé, když se v roce 1982 několikrát vloupal do chat. Roku 1985 byl odsouzen za krádeže v bytech, nedovolené ozbrojování a útok na veřejného činitele, když při zatýkání zranil tři policisty železnou tyčí. Roku 1990 byl na základě prezidentské amnestie propuštěn. Téhož roku byl ovšem opět odsouzen na 11 let za loupežné přepadení policistů a krádeže jejich vozu.

Začátkem roku 1993 opustil věznici Příbram díky řádnému přerušení trestu. Navštívil tehdejšího ministra spravedlnosti doktora Nováka a žádal o revizi rozsudku za loupež. Žádost byla zamítnuta a Kajínek se zpět v určený termín do věznice nevrátil.

Roku 1993 byl Kajínek najatý na vraždu plzeňského podnikatele Štefana Jandy, vlastníka několika fitness center v Plzni, a jeho dvou bodyguardů, jeho honorářem bylo sto tisíc korun. Najmout si jej měl plzeňský podnikatel Antonín Vlasák. Štefan Janda se svými bodyguardy vydíral Antonína Vlasáka. Zásahová jednotka o tom měla dokonce důkazy a na pátek 28. května naplánovala Jandovo zatčení. Zásah byl ale tehdejším šéfem plzeňské kriminálky přesunut na pondělí. Údajně mělo dojít k tomu, že některý z policistů upozornil Jandu na to, že má být zatčen, a proto ať sebou nevozí zbraně.

Dne 30. května 1993 Janda odjel se dvěma osobními strážci, bratry Juliánem a Vojtěchem Pokošovými, na předem domluvenou schůzku. U plzeňské věznice Bory na ně čekal Kajínek. Začal po automobilu střílet. Janda byl na místě usmrcen, Julián Pokoš také později podlehl svým zraněním a Vojtěch Pokoš byl jediný, kdo přestřelku přežil. Podařilo se mu uprchnout, se třemi kulkami v těle z místa utekl a stal se korunním svědkem celého případu. Dalším svědkem v tomto případě byl Jaroslav Ďurčí, který Kajínka na místo činu v autě přivezl. Před soudem však ze strachu z pomsty svou výpověď odvolal.

Kajínek byl policií dopaden až roku 1994 v Praze. U soudu trval na své nevině. Byl ovšem odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. Podle obhájce Jiřího Kajínka Jaroslava Barty nebylo u hlavního líčení předneseno mnoho důkazů a nebyla provedena ani rekonstrukce celého případu. Jiří Kajínek byl tedy usvědčen ze dvou vražd a jedné vraždy ve stádiu pokusu a odsouzen. Dodnes trvá na tom, že ten den v Plzni vůbec nebyl a na nikoho nestřílel.

Trestní spis obsahuje více než 10 000 stran a projednávání případu trvalo 46 dnů. Proces byl několikrát odročen a trval déle než čtyři roky. Před soudem vypovídalo 56 svědků a asi 10 soudních znalců. Rozsudek krajského soudu s odůvodněním obsahuje 130 stran.

V červenci roku 1994 Jiří Kajínek uprchl z věznice České Budějovice, když byl čas vycházek, ale byl zadržen necelé půl hodiny po útěku blízko věznice.

V září roku 1996 zase vězeňská služba zadržela Kajínka při pokusu o útěk ve čtyři hodiny ráno. 23. června 1998 byl Jiří Kajínek pravomocně odsouzen Krajským soudem v Plzni na doživotí.

Dne 29. října 2000 Jiří Kajínek opět uprchl z věznice Mírov na Šumpersku, byl to první útěk v historii věznice. Dne 8. prosince 2000 byl zadržen útvarem rychlého nasazení v bytě pětinasobného vraha Ludvíka Černého, člena gangu orlických vrahů, který si také odpykává trest v mírovské věznici.

Jiří Kajínek si nyní stále odpykává svůj doživotní trest v mírovské věznici a opakovaně žádá o obnovení procesu, Ústavní soud všechny dosavadní žádosti zamítl.

V případě Jiřího Kajínka, ať už chceme nebo nechceme, vyšlo najevo spoustu nesrovnalostí a různých indicií, že se celá věc odehrála jinak a že je Jiří Kajínek opravdu nevinný. Na druhou stranu byl Kajínek odsouzen nepravomocně a zároveň pravomocně nezávislými soudy a jeho případem se zabýval i nestranný a nezávislý Ústavní soud.

[32]

4 Transformace českého vězeňství od roku 1850 po současnost

České vězeňství procházelo již od dávných dob zákonitými proměnami, které byly, ostatně jako v jiných evropských i světových zemích, nutné k zajištění práv a povinností vězňů, ochrany ostatních osob před těmito vězni a hlavně k nápravě těchto vězňů a jejich zařazení do běžného způsobu života.

4.1 Transformace českého vězeňství od období Habsburské monarchie po konec druhé světové války

V polovině 19. století dochází na našem území, tj. území habsburské monarchie, k zestátnění soudnictví a vězeňství. Dále dochází k rozvíjení vzdělávání vězňů a díky dobrovolným spolkům také k rozvoji sociální pomoci poskytované při propuštění. Podle tehdejšího trestního zákona (zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích) byl trest odnětí svobody rozdělován na:

Žalář

Při prvním stupni trestu žaláře chová se trestanec bez želez, avšak těsně opatřen a stravován tak, jak to připouští zařízení trestnic pro takové zločince určených podle předpisů již o tom vydaných, nebo které ještě vydány budou.

K trestu žaláře odsuzuje se zločinec buď na celý život, nebo na určitý čas. Nejkratší trvání dočasného žaláře jest zpravidla šest měsíců, nejdelší dvacet let.

Těžký žalář

Odsouzenec k trestu žaláře druhého stupně přidržuje se (železy na nohou). Rozmluva s lidmi, již nemají přímo s jeho vězením co činiti, povoluje se mu toliko v případech zcela zvláštních a důležitých.

Tuhé vězení

Vězení druhého stupně označuje se přídavkem tuhé vězení. I v tomto chová se trestanec bez želez, strava však a práce dává se mu taková, jak podle předpisů zvláštních o tom vydaných nebo těch, které ještě vydány budou, dovoluje zřízení trestnic pro takové trestance ustanovených.

Vězení

Trest vězení má dva stupně: první stupeň označuje se slovem vězení, bez přídavku, a záleží v zavření ve věznici bez želez; při čemž se odsouzenec, když může sobě výživu buď z vlastních prostředků nebo pomocí svých příslušníků opatřiti, na vůli zůstává, kterak se chce zaměstnávat.

Trestanci byli po určitou dobu umísťováni v samovazbě (samostatné cele) a zbytek trestu si odpýkávali ve vazbě společné. Dle stupně zločinnosti a dosažené nápravy se dělil do 3 kázeňských tříd, která měla různé výhody, například kupování zboží, výsada návštěv.

Veškerá pravidla upravoval tzv. Domácí řád a každé porušení tohoto řádu bylo trestáno.

Mohlo dojít k tzv. **zostření trestu** tzv.:

- **Uložením postu (půstu)** - první a druhý stupeň žaláře může postem býti zostřen v ten způsob, že se trestanec některé dny drží jen o vodě a chlebě. To však dítí se nemá vícekrát než třikrát v týdnu a jen ve dnech ne nepřetržitě po sobě jdoucích.
- **Uložením tvrdého lože** - zostření vykázaním tvrdého lože záleží v tom, že se obmezí trestanec na pouhé desky, což dítí se smí jen ve dnech ne nepřetržitě za sebou jdoucích a ne častěji než třikrát v týdnu.
- **Samovazbou** - držení v samovazbě nesmí nepřetržitě trvati déle jednoho měsíce, a lze ho potom zase užítí teprve za měsíc. Ostatně má k trestanci po čas samovazby alespoň dvakrát za den také docházeti některá z osob dohlédajících v trestnici, a má se mu dáti přiměřené zaměstnání.
- **Temnicí** - uzavření o samotě v temné komůrce nesmí nepřetržitě trvati déle než tři dny, potom může se opakovati teprve až po přestávce týdní a smí celkem trvati nejvýše třicet dní v roce.
- **Vypovědění ze země** - vypovědění mohou býti ze země jenom ti zločinci, kteří jsou cizozemci, a musí se pokaždé vypovědění vztahovati na veškeré země republiky československé.
- **Káráním holí nebo metlou** - které probíhalo standardním výpraskem holí nebo metlou.

Všichni trestanci museli vykonávat přidělenou práci, docházet na katolické, evangelické, nebo židovské bohoslužby, a ti, kteří byli negramotní nebo se jim nedostávalo přiměřeného vzdělání do 35 let věku, museli docházet na školní výuku. Trestní ústavy spadaly pod ženský řeholní řád, v Čechách působila Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Dozor v těchto trestnicích byl prováděn vojskem až do roku 1914, kdy vyšel zákon č. 16/1914 ř.z., o sboru stráže vězeňské. Dohled nad výkonem trestu prováděl domácí komisař, příslušný vrchní státní zástupce a v nejvyšší instanci generální inspektor pro vězeňství se sídlem v Praze.

Když v roce 1918 vznikla samostatná Československá republika, byl justiční a vězeňský systém rakouské monarchie převzat příslušným odborem ministerstva spravedlnosti. Počátkem roku 1919 byla provedena základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství.

Dále byl zdokonalován systém výkonu trestu založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců. Ti byli rozděleni do 3 disciplinárních tříd.

Roku 1928 bylo v Československé republice zřízeno již 6 mužských trestnic k výkonu trestu od 1 roku až po doživotí a z toho 2 trestnice pro prvotrestance a polepšitelné recidivisty v Plzni a Leopoldově. 2 trestnice byly zřízeny pro nepolepšitelné trestance v Kartouzech a Ilavě. Dále trestnice pro choré a invalidní trestance v Mírově a trestní ústav

pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců v Mikulově. V té době již existovala samostatná ženská trestnice s oddělením pro mladistvé - Řepy u Prahy. Tresty žaláře od 6 měsíců do 1 roku byly vykonávány v trestničních odděleních krajských soudních věznic.

Trestanci, kteří byli odsouzeni k dlouhodobým trestům bez možnosti podmíněného propuštění, byli po dvou třetinách trestu převáženi do tzv. přechodného ústavu v Leopoldově. Mladiství vykonávali tresty v polepšovnicích nebo v určených trestních ústavech. Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři, příslušní okresní prokurátoři, občanskí kontroloři (poslanci Národního shromáždění) a od roku 1921 pověření úředníci ministerstva spravedlnosti.

Když se rozpadla Československá republika a vznikl tzv. Protektorát Čechy a Morava, zůstal vězeňský a justiční systém zachován včetně legislativních norem. Každá norma, která byla vydána protektorátní vládou, byla samozřejmě schvalována říšským protektorem. Všechna vězeňská zařízení byla využívána pro potřeby německé justice a gestapa, což byla německá tajná státní policie. Tyto nacistické okupační orgány měly ve své pravomoci řešit a trestat tzv. trestné činy proti Velkoněmecké říši a pod jejich pravomoc spadali i všichni občané protektorátu. V každé věznici a trestnici existovalo protektorátní vedení české, které zajišťovalo provozní činnost a vedení říšské, které zajišťovalo jejich využívání pro vazební účely nacistických soudů a účely gestapa. Personál protektorátní správy byl nucen složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše A. Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka.

V souvislosti s protinacistickým odbojem bylo v letech 1939 - 1942 vyšetřováno gestapem celkem 72 zaměstnanců protektorátního vězeňství, nejčastěji dozorcí. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát změnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti.

Velice smutné místo v historii českého vězeňství zaujímá věznice Praha-Pankrác, kde bylo za dvacet let trvání první republiky popraveno pouze 6 osob. V době protektorátu zde okupační správa zřídila vyšetřovací věznici německého soudu a policejní věznici gestapa. Ostrahu zde v tomto období zajišťovaly jednotky Waffen-SS. Na konci roku 1942 zřídilo německé ministerstvo spravedlnosti v objektu pankrácké věznice popravistiště. Eskortní oddělení věznice totiž nestíhalo odvážet vězně k nejbližšímu popravistišti do Drážďan. V Drážďanech bylo přitom popraveno gilotinou nejméně 825 osob českého původu. K trestu smrti byli lidé odsuzováni za různé politické, hospodářské činy, za odbojovou činnost, ale i za činy kriminální povahy.

V březnu 1943 bylo v přízemí levého podélného traktu objektu věznice zřízeno oddělení II/A. Zde byli ve 20 celách umístěni odsouzení k trestu smrti. Pro celé oddělení byly zabráný cely č. 29-52. Tři z nich byly upraveny na pankráckou sekyrárnu. Oddělení bylo rozděleno zasedací místnostmi, kam vězně přivedli, aby ověřili jeho totožnost a následně jej předali katovi. Komisi tvořil zpravidla státní návladní, přednosta německé soudní věznice, funkcionář německé nacistické strany NSDAP, zapisovatel a lékař. Druhá cela byla tvořena popravčí místnostmi s gilotinou a háky. Třetí místnost byla rakvárna, kde byla těla

ukládána předtím, než byla uložena do rakví a odvezena do strašnického krematoria. Těla zde popravených byla ukládána hvězdicově na podlahu kolem kanálku ve středu místnosti a čekalo se, až z těl vyteče krev.

Mezi 5. dubnem 1943 a 26. dubnem 1945 zde bylo gilotinou popraveno 1075 osob, a navíc neznámý počet osob židovského původu. Nacisté je odsoudili k smrti oběšením z toho důvodu, aby se neposkrvnili jejich krví, která pro ně byla nečistá.

Nacisté se před tím, než v květnu 1945 pankráckou věznicí opustili, snažili zničit důkazy a gilotinu hodili z Karlova mostu do Vltavy. Ta byla však vylovena a vrácena zpět na původní místo, a tak zde v pankrácké sekýrárně vzniklo pietní místo nazvané památník Pankrác.

[28, 37]

4.2 Transformace českého vězeňství od konce druhé světové války po „sametovou revoluci“

Po osvobození od německé nacistické okupace v roce 1945 byla obnovena Československá republika a všechny státní instituce se vracely po podoby z předválečného období. Bezprostředně po skončení války rozhodovaly o umístování vězeňských zařízení národní výbory. Koncem roku 1945 se řízení a správa soudních věznic vracely do kompetence ministerstva spravedlnosti. Další vězeňská zařízení, včetně internačních, sběrných a pracovních táborů k soustřeďování německého obyvatelstva, byla v působnosti ministerstva obrany. Konec války a první měsíce svobody provázely nové naděje do budoucna, ale také zloba a nenávisť ke všemu, co mělo příznak německého, tedy i k obyvatelům německé národnosti. Docházelo k násilí, tzv. gestapismu, které nebylo mnohdy spravedlivě potrestáno. Mnoho nacistických zločinců, zrádců a kolaborantů, kteří se nazývali retribuční vězni, bylo odsouzeno. V souvislosti s tím vznikl tzv. retribuční dekret, neboli Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů.

Ve všech věznicích krajských soudů a v trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly k zařazování odsouzených s trestem odnětí svobody nad 5 let. Poválečný vězeňský systém převzal mnohé prvky z oblasti architektury, logistiky, metodologie řízení, včetně pracovních podmínek a dalších vězeňských prvků od svých nacistických předchůdců, neboť je schválil jako účinné a pragmatické „konečné řešení“ s potrestáním osob, které nastupující komunistická ideologie vyčlenila ze slušné společnosti a zařadila k likvidaci.

Roku 1948 vznikla skupina tzv. protistátních vězňů odsouzených státním soudem. Hlavní normou zde byl zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Tito vězni měli více omezení než běžní kriminální vězni. Zákon č. 321/1948 Sb., o uniformovaném Sboru vězeňské stráže - došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru Sboru národní bezpečnosti. V padesátých letech byly také vydány zákony o trestech, o výkonu trestu a vězeňské řády.

V letech 1953 - 1955 vrcholil tzv. třídní výkon trestu, uplatňující nejtvrďší podmínky u politických vězňů, nazývaných protistátními. Na základě všech uvedených zákonů se

demokraticky smýšlející občané stali třídními nepřáteli a byli za pomoci sovětských poradců stíháni a státním, resp. krajským soudem odsuzováni k mnohaletému trestu odnětí svobody. V táborech nucených prací byli tito lidé vězněni na základě rozhodnutí tříčlenné komise. Podle Směrnice pro správu táborů nucené práce vycházela klasifikace držených osob z fyzického stáří (18-21 let, 21-55 let, 55-60 let), dále z fyzické způsobilosti k práci (dle zdravotní klasifikace A, B, C, D), a podle sociálního a třídního původu. Dnem 1. 1. 1956 bylo vězeňství převedeno do působnosti ministerstva národní bezpečnosti, které koncem téhož roku zaniklo a plnění úkolů převzalo ministerstvo vnitra. Byl vydán i Řád nápravných zařízení, který byl podle nového řádu členěn na 6 stupňů podle stupně střezení. Do jednotlivých typů nápravných zařízení (dále NZ) byli odsouzení zařazováni dle povahy trestného činu a podle závažnosti provinění. Odsouzení vykonávali trest ve zvlášť určených NZ nebo oddělených částech NZ. Podmínky výkonu trestu z hlediska stupně omezení nebo zvýhodnění se měnily v závislosti na zařazení odsouzeného do I. až IV. klasifikační skupiny. Při nástupu do výkonu trestu byli odsouzení zařazováni do I. nebo II. skupiny, přičemž rozhodující byl třídní původ a povaha trestného činu. Dále byl vydán Řád pro nápravně pracovní tábory, který stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce.

Pracovní schopnost každého odsouzeného určovala lékařská komise, vězeň podstupoval lékařskou prohlídku jednou za půl roku. Podle zdravotního stavu se vězni dělili do tří kategorií:

- **Odsouzení schopní těžké fyzické práce**
- **Odsouzení schopní průměrné fyzické práce**
- **Odsouzení schopní pouze lehké fyzické námahy**

Vězni dodržovali režim dne, který byl uzpůsoben charakteru tábora, počtu vězňů a pracovního nasazení. Za porušení pořádku a projev nekázně byl vězni uložen trest - ústní důtka, ústní důtka s výstrahou, odnětí poskytovaných výhod až do 3 měsíců, izolace až do 20 dnů, korekce až do 10 dnů. V kázeňské praxi platila zásada, že udělení kázeňského trestu nesmělo ovlivnit práceschopnost odsouzeného. Vězeň, především politický, představoval hrozbu společnosti, mělo se za to, že brání dosažení cílů beztřídní společnosti pod vedením KSČ, a proto kulturně osvětová práce prosazovala převýchovu vězně na základě práce a ideologického ovlivňování formou přednášek, čtením denního tisku, posloucháním vhodných programů v rozhlase.

Ještě roku 1961 obsahoval Řád pro výkon trestu odnětí svobody v NZ kategorii tzv. třídních nepřátel. Tito třídní nepřátelé vykonávali trest v přísných podmínkách a byli nasazováni do namáhavé a méně placené práce. Zvlášť nebezpeční odsouzení byli umisťováni do zvláštního oddělení v Leopoldově, Valdicích, Plzni a Pardubicích.

Dalším obdobím vývoje totalitního vězeňství jsou léta 1957 až 1962. Bylo to tzv. přípravné období, v němž se řešilo především zaměstnávání odsouzených v průmyslové sféře. Dochází k vydání základních předpisů týkajících se odnětí svobody, jako byl trestní zákon a trestní řád, dále byl vydán zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Soudy v souladu s tímto zákonem zařazovaly odsouzené do třech nápravných skupin:

- **I. nápravně výchovná skupina - zařazování prvovězněné osoby za méně závažnou trestnou činnost**
- **II. nápravně výchovná skupina - osoby, které se v posledních 10ti letech dopustily úmyslného trestného činu**
- **III. nápravně výchovná skupina - pro zvlášť nebezpečné pachatele a recidivisty a činy proti republice**

Trest mohl být soudně zpřísněn umístěním do tzv. zostřené izolace. Podle nového zákona mohli středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní odborníci vstupovat do vězeňství jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V roce 1967 byl založen Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, zabýval se studiem osobnosti vězněného pachatele s možností jeho nápravy. Výsledky výzkumu, jimiž byly diagnostické a terapeutické metody, byly předávány vězeňským specialistům k uplatnění při zacházení s odsouzenými, což vedlo ke zdokonalení výchovně vzdělávacího působení na jednotlivé skupiny odsouzených. Nástup normalizace přichází do systému české justice a vězeňských zařízení po roce 1969, kdy byly reformní snahy roku 1968 označeny za „nepřátelský útok protistátních, pravicových a protisocialistických sil“ a byly vyhlášeny politické čistky.

Po demokratickém procesu v roce 1968 se vězeňství dostalo zpět do působnosti Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská zařízení dostala nové vojenské byrokratické direktivní řízení, komunikace s vězni v duchu pedagogických a psychologických zásad byla omezena na minimum. O další vývoj penologie se postaral svou publikací „O trestu a vězeňství“ JUDr. Otto Novotný. Tato publikace sloužila jako učebnice pro vězeňské specialisty. Počátkem 80 let vrcholila ve vězeňství normalizační opatření, což mělo za následek zrušení Výzkumného ústavu penologického a úpadek rozvíjené odbornosti. Kontrolní činnost ve věznicích a NVÚ byla svěřena správě Sboru nápravné výchovy (SNV) a nadále ji vykonávali okresní a krajsí dozoroví prokurátoři.

[23, 25, 20, 22]

4.3 Transformace českého vězeňství od „sametové revoluce“ po současnost

Po sametové revoluci začalo docházet k vnitropolitickým změnám a došlo k obnově demokratického státu. Václav Havel, bývalý politický vězeň a signatář Charty 77, byl zvolen prezidentem nově vzniklého státu. U této příležitosti bylo v prosinci 1989 propuštěno z vězeňských zařízení, za trestné činy proti republice a některé další trestné činy, celkem 52 vězňů. Byly vytvořeny komise České národní rady, které společně se zástupci Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a odborníků navštěvovaly nápravně výchovné ústavy a prošetřovaly stížnosti vězňů. Dne 1. 1. 1990 vyhlásil Václav Havel rozsáhlou amnestii, po které zůstalo ve věznicích přibližně 6000 vězňů z počtu 22 000. Ve věznicích zůstali věznění jen pachatelé zvláště závažných násilných trestných činů. Ti s novou situací nebyli spokojeni, proto docházelo ve většině vězeňských zařízení ke vzpourám. Největší a nejtragičtější byla vzpoura ve věznici Leopoldov na Slovensku. K potlačení těchto nepokojů byla nasazena speciální jednotka z řad příslušníků Sboru nápravné výchovy, především ze Slovenské republiky. Dále byl roku 1990 zákonem č. 175 zrušen trest smrti a byl zaveden doživotní trest. V letech 1990 - 1991 probíhalo ve Sboru nápravné výchovy ověřování odborné způsobilosti na základě zákona č. 169/1990 Sb., kterého se zúčastnilo přibližně 5500 příslušníků Sboru nápravné výchovy, z nichž pouze 400 požadavkům nevyhovělo.

V letech 1991 - 1992 vypracovalo ředitelství Sboru nápravné výchovy „Koncepci rozvoje vězeňství v České republice“. Tato koncepce byla zpracována v duchu evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, jejím základem byl zákon č. 555/1992 Sb. o vězeňské službě a justiční strážní, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Dalším důležitým krokem byla demilitarizace vězeňství ve smyslu odstranění zbytečných militantních prvků při zacházení s vězni. Vznikly 3 skupiny zaměstnanců: vězeňská stráž a justiční stráž (k ochraně výkonu justice), jejichž služební poměr se řídil zákonem č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR a dále správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce. Kontrolní činnost provádělo Ředitelství Sboru nápravné výchovy a komise pro vězeňství ČNR.

Dne 1. 1. 1993 zanikl Sbor nápravné výchovy a k plnění úkolů státní správy ve vězeňství byla zřízena zákonem č. 555/1992 Sb. Vězeňská služba České republiky, která byla zbavena politického vlivu stran a zbytečných militantních prvků, centralizace a byrokracie. V čele Vězeňské služby stojí generální ředitel, jehož jmenuje ministr spravedlnosti. Část zaměstnanců jsou příslušníky bezpečnostních sborů a část jsou civilní zaměstnanci. Vězeňská služba spravuje a řídí vazební věznice, věznice a roku 1993 začala spravovat Institut vzdělávání (profesní příprava zaměstnanců) a od roku 2006 Střední odborné učiliště (profesní příprava odsouzených). Byl vydán zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, který stanovil, že obvinění mohou být podrobeni pouze těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. K prohloubení humanizace a odborného zacházení s odsouzenými byl vydán zákon č. 294/1994 Sb., který pozměnil a doplnil zákon č. 59/1956 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. O zařazování odsouzeného do určitého typu věznice rozhodoval soud v rozsudku, ve kterém rozhodl ve věci samé o vině a trestu. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody soud rovněž rozhoduje o přeřazení odsouzených z jednoho typu věznice do druhého typu věznice a to na návrh odsouzeného, ředitele věznice, státního zástupce nebo

i bez návrhu.

Dle způsobu vnějšího členění, zajištění bezpečnosti a vnitřního režimu, stupně závažnosti spáchaného trestného činu se věznice dělí do čtyř základních typů:

Věznice s dohledem

Zde vykonávají trest osoby, které byly odsouzeny za trestný čin spáchaný z nedbalosti a které dosud nebyly ve výkonu trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin. Odsouzení se ve věznici mohou pohybovat bez omezení, většinou pracují na pracovištích mimo věznici, kde dohled nad jejich činností provádí vychovatel nejméně jednou týdně, v mimo-pracovní době jim ředitel může povolit volný pohyb mimo věznici k účasti na kulturních a sportovních akcích a bohoslužbách.

Věznice s dozorem

Sem se zařazují osoby, které byly odsouzeny za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a které již byly ve výkonu trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin, a dále osoby, kterým byl za úmyslný trestný čin uložen trest odnětí svobody nepřevyšující dva roky a které dosud nebyly ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Odsouzení se v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnanců vězeňské služby, ředitel může odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, povolit volný pohyb uvnitř věznice. Pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, kde nad nimi vykonává dohled určený zaměstnanec vězeňské služby nejméně jedenkrát za hodinu, odsouzeným, u nichž je předpoklad, že toho nezneužijí, ředitel může povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů.

Věznice s ostrahou

Zde vykonávají trest osoby odsouzené pro úmyslný trestný čin, u nichž nejsou splněny podmínky pro zařazení do jiného typu věznice. V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance vězeňské služby, volný pohyb po věznici může ředitel povolit jen výjimečně. Pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici, u odsouzených, u nichž je předpoklad, že toho nezneužijí, lze povolit zaměstnání na nestřeženém pracovišti mimo věznici, dohled nad pracovní činností odsouzených se provádí nejméně jedenkrát za 45 minut.

Věznice se zvýšenou ostrahou

Sem se zařazují doživotně odsouzení, zvláště nebezpeční recidivisté, osoby odsouzené za zvláště závažný úmyslný trestný čin k trestu ve výměře nejméně osmi let a osoby odsouzené za úmyslný trestný čin, které v posledních pěti letech uprchly z vazby nebo z výkonu trestu. V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem příslušníka vězeňské služby, volný pohyb po věznici se jim nepovoluje ani při plnění pracovních úkolů. Pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo vhodnou práci vykonávají přímo ve svých celách, dohled nad jejich pracovní činností provádí zaměstnanec Vězeňské služby jedenkrát za 30 minut.

Vedle uvedených základních typů věznic jsou zřízeny i zvláštní věznice pro mladistvé. V rámci jednoho vězeňského zařízení lze zřídit i více oddělení různých typů (např. ve věznici s ostrahou může být zřízeno i oddělení s dozorem). Ve vazebních věznicích lze zřídit oddělení pro výkon trestu odnětí svobody. V České republice se v současnosti nachází 36 věznic, z toho 10 vazebních, a dva detenční ústavy.

Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a OSN. Proměna českého vězeňství si klade za cíl plně akceptovat standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni a Evropská vězeňská pravidla, která přijala Rada Evropy. K její realizaci musela a musí být ve Vězeňské službě přijata spousta strukturálních a systémových opatření. Musí být provedena decentralizace a základní změny v systému a struktuře řízení, legislativě, v profesní přípravě zaměstnanců v rámci jejich celoživotního vzdělávání.

Transformace českého vězeňství si klade za cíl plně akceptovat Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni a Evropská vězeňská pravidla, přijatá Radou Evropy. K její úspěšné realizaci musela a musí být ve Vězeňské službě přijata řada systémových a strukturálních opatření. Jedná se o provedení účelné decentralizace a základních změn v systému a struktuře řízení, legislativě apod. Hlavním úkolem však bylo přijetí nových a moderních programů zacházení s vězni, které jsou koncipovány na základě našich i zahraničních zkušeností. Programy zacházení s vězni musí plně akceptovat stávající reálné podmínky a možnosti českého vězeňství i stav zabezpečení objektu Vězeňské služby.

Tuto transformaci lze nazvat humanizací českého vězeňství. Moderní vězení je efektivní vězení, i když humánní. Efektivní a bezpečné vězení je jistě ideální, k jeho správnému fungování je potřeba se dopracovat. Změny ve vězeňství neustále pokračují. Samotný výkon vazby a výkon trestu již není tak uzavřenou částí života společnosti. Vězeňství se otevírá veřejnosti a za posledních 20 let je vidět pozitivní posun ve spolupráci jak se státními, tak zejména nestátními organizacemi, s cílem začlenit vězněné osoby po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody do života občanské společnosti, aby vedly řádný život. Je ovšem nutné konstatovat, že tyto změny jsou pomalejší, než je dynamika vývoje společnosti a zejména podmínek života v ní. Nelze také opomenout nepřipravenost personálu na přicházející generaci odsouzených, které utvářela pouze porevoluční doba, ovšem nelze také opomenout dlouhodobý nedostatek finančních prostředků pro modernizaci vězeňství.

[12, 42]

5 Rozvoj českého vězeňství do roku 2015

Vězeňství v České republice začalo v roce 1989 procházet značnou proměnou. Základem této proměny byla depolitizace českého vězeňství, jeho humanizace, decentralizace a demilitarizace. Zatímco vězeňství v celé Evropě se postupně během desetiletí vyvíjelo, český vězeňský systém se musel po sametové revoluci, kdy došlo k obrovské změně nejen ve vězeňství, transformovat, a to zásadně a v krátké době. Proměna českého vězeňství se nechala plně inspirovat zahraničními modely a vyhnula se chybám a omylům, ke kterým docházelo v zahraničí.

České vězeňství se po roce 1989 začalo vyvíjet správným směrem, k čemuž ho vedla koncepce rozvoje českého vězeňství zpracovaná roku 1991. Tato koncepce byla naplněna ale jen částečně, a to v oblasti zacházení s vězni. Méně pak došla naplnění cílů v decentralizaci řízení a vytvoření vhodných podmínek pro správu vězeňství. Základním cílem rozvoje českého vězeňství do roku 2015 je tedy reagovat na nové podmínky a souvislosti, v nichž se české vězeňství nachází a naznačit směřování a priority českého vězeňství.

Současná podoba českého vězeňství je dána právním řádem České republiky. Z právního hlediska mají v právním řádu prvotní postavení ústavní zákony a Listina základních práv a svobod. Je tu i řada předpisů, které nemají povahu předpisů právních, ale z hlediska vězeňství právní důsledky vyvolávat mohou a v rámci státní správy jsou pro ně závazné. Rozvoj českého vězeňství předpokládá některé legislativní změny tak, aby vytvářely prostor pro realizaci koncepčních záměrů. Je také čerpáno z různých zahraničních zkušeností, kdy je pro nás inspirací např. model holandského, kanadského a britského vězeňství. Pro nadcházející desetiletí lze v Evropě předpokládat následující vývojové trendy.

Zvyšující se bezpečnostní rizika budou znamenat zvyšující se požadavky na bezpečnost pro všechny, tj. pro společnost, personál i vězně. Bude se prohlubovat liberalizace trestu, tj. aby byl trest pouze omezením svobody a co nejméně se dotýkal občanských práv. Nepodaří-li se zabránit dalšímu růstu vězňených osob a v důsledku toho se nepodaří výrazně omezit přehňování věznic, budou se snižovat negativní vlivy na zacházení s vězni.

5.1 Rozvoj z hlediska trestu odnětí svobody a bezpečnosti

Vězeňství v Evropě prochází řadou změn, mění se přístupy penologické a jsou přehodnocovány i otázky bezpečnosti. Těmito otázkami se zabývá i vězeňství české.

Laická veřejnost je toho názoru, že trest by měl být především represivní, tj. být uložen. Pouhou odplatou nelze účinně chránit společnost před nebezpečným chováním, a to z jednoho prostého důvodu - každý trest jednou skončí.

Účinnost trestu lze vymezit poměrem minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce. Trest zůstává trestem jen tehdy, obsahuje-li sankci, avšak jde také o požadavek zamezit prizonizaci a naplnit funkci trestu.

Jednou z funkcí trestu je funkce vyrovnávací, která spočívá v tom, že újma způsobená pachateli může emočně uspokojit poškozeného a může vést k náhradě způsobené škody. Progresivnější funkce než funkce vyrovnávací je funkce regulativní, která reguluje rizika

směřující k recidivě trestné činnosti.

Základní principy jednání s vězňenými osobami vyplývají především z Listiny základních práv a svobod a z doporučení Rady Evropy a je nutné, aby se všemi osobami, jež jsou omezeny na svobodě, bylo zacházeno s ohledem na jejich lidská práva a lidskou důstojnost. Důstojný a humánní výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby lze realizovat pouze ve věznicích, které zajišťují bezpečnost a bezpečí celé společnosti, ale také vězňům a personálu. Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve výkonu vazby mají být omezeny jen v rozsahu nezbytně nutném k dosažení účelu trestu odnětí svobody a výkonu vazby. Vězeňský život má být co nejbližší životu ve společnosti. Rizika představována jednotlivými vězni musí být posuzována individuálně a podle toho s nimi musí být jednáno. Výkon trestu odnětí svobody musí být plánován individuálně na vytváření podmínek pro reintegraci po propuštění.

Pro období rozvoje českého vězeňství do roku 2015 ze strany výkonu trestu odnětí svobody byly stanoveny následující cíle:

1. naplněním nové bezpečnostní doktríny, jejímž základem bude komplementární působení prvků vnější bezpečnosti a bezpečnosti dynamické, zajistit přiměřenou míru bezpečnosti a bezpečí pro společnost, vězně a vězeňský personál
2. k objektivnějšímu posuzování a efektivnější eliminaci rizik, představovaných jednotlivými vězňenými osobami, koncipovat a realizovat nově diagnostikování, klasifikací a umístování vězňených osob; přitom akceptovat principy založené na metodě hodnocení rizik a potřeb
3. činit kroky k dalšímu zintenzivnění spolupráce s Probační a mediační službou České republiky
4. zjednodušit strukturu vězeňských zařízení, přičemž základ této struktury budou tvořit pouze tři typy věznic, a to věznice pro výkon trestu odnětí svobody s dozorem, věznice pro výkon trestu odnětí svobody s ostrahou a vazební věznice
5. na základě zkušeností z rozvinutých vězeňských systémů zvýšit zásadně účast odborných diagnostických pracovišť vězeňské služby při zařazování a přerazování odsouzených do typů věznic
6. zpracovat a realizovat strategii zaměstnávání vězňených osob směřující k rozšíření možnosti zaměstnávání, přitom počítat též se zaměstnáváním během výkonu vazby
7. činit kroky k žádoucím změnám vězeňské architektury, a to především s cílem modernizace vězeňských zařízení, případně výstavby nových
8. být moderním, dynamickým systémem, jenž je otevřen odůvodněným změnám
9. v návaznosti na koncepční změny ve zdravotnictví veřejném a s ohledem na specifické potřeby vězeňství dořešit systém zdravotnické péče o vězňené osoby i personál
10. činit kroky k tomu, aby případný další narůst (nebo stagnace) počtu vězňených osob nebyl důvodem k rezignaci na dosažení strategických cílů

Bezpečnost v českých věznicích

Bezpečnost v českých věznicích lze nyní považovat za celkem stabilizovanou. Úroveň bezpečnosti je v jednotlivých zařízeních různá, závisí především na stavu a úrovni technického vybavení a stavební dispozice zařízení. Technické zabezpečení věznic se za posledních deset let výrazně zlepšilo. Patří sem především technické zabezpečení střežení obvodů věznic, střežení vstupů a vjezdů, vnitřní signalizace a komunikační zařízení. Dále jsou již v některých zařízeních nainstalovány detekční rámy, rentgeny i perimetrická ochrana. Na druhé straně je řada věznic, které jsou technicky zastaralé. Jsou staré téměř 40 let a jsou již na samé hranici použitelnosti.

V českých věznicích se vyskytují i velmi závažné události a krizové situace, byly to například aktivity organizovaného zločinu, hromadné vystoupení vězňů. Pro případ těchto výjimečných situací byla přijata některá opatření, např. vybavení a vycvičení příslušníků pro služební zákrok pod jednotným velením, vybavení sítě detekcí mobilních telefonů, nákup speciálních eskortních vozidel. Nejdůležitější prvky zajištění bezpečnosti formuluje bezpečnostní doktrína vězeňské služby: důstojný život, práci a lidské zacházení s uvězněnými osobami lze zajistit pouze v bezpečné věznici. Zajištění všeobecné bezpečnosti a bezpečí je důležitým předpokladem ke kvalitnímu provádění programů zacházení a dalších aktivit.

Vězeňský bezpečnostní systém je tvořen **vnější** a **vnitřní** bezpečností.

Vnější bezpečnostní systém tvoří účinné střežení obvodů věznic, vstupů, vjezdů, zamezení průniku nedovolených a nebezpečných předmětů a bezpečné provádění eskort. Patří sem i bezpečnostní opatření proti útokům zevnějšku s cílem osvobodit vězně. Při rekonstrukci a výstavbě nových objektů se systém ohrazení věznic dvousledovým oplocením nahrazuje dostatečně vysokou ohradní zdí se stavebními a technickými prvky. Důležitým prvkem jsou dostatečně technicky vybavené vstupy a vjezdy a rychlá zásahová hlídka.

Střežení ze strážních věží či stanovišť je v současnosti neefektivní a neekonomické a z pohledu bezpečnostního i překonané. Všude, kde je to možné, bude lidský faktor postupně nahrazován technikou.

Vnitřní bezpečnost tvoří vnitřní signalizace, komunikační prostředky, detekční zařízení atd. Samozřejmě je uplatňování zásad dynamické bezpečnosti a aktivní tvorba sociálního klimatu ve věznici. Dynamická bezpečnost je vyvážený poměr mezi přiměřenou náročností vyžadování kázně a pořádku a současným pochopením pro potřeby vězněných osob. Je výrazem vysoké profesionality, směřuje ke snižování napětí, působí preventivně.

Vězeňská stráž

Změny v hlavních tezích bezpečnostní doktríny se budou týkat především pracovníků vězeňské stráže. Budou se realizovat postupně během doznívání stávajícího pojetí střežení ze strážních stanovišť a postupně bude přibývat objektů se střežením organizovaným v souladu s novým pojetím bezpečnostního systému. Tyto pokrokové režimy však nebudou znamenat uvolnění disciplíny a ústup od vojenského způsobu organizování a také nároky na fyzickou zdatnost a odbornost zůstanou vysoké.

Po vzniku nového dělení věznic (věznice s dozorem a věznice s ostrahou) bude nutné vytvořit dva základní standardizované bezpečnostní systémy odpovídající stupni rizik daných zařízení.

Stálou rizikovou činností, kterou bude i do budoucna vězeňská služba zajišťovat, jsou eskorty vězněných osob. Na úseku eskortní činnosti je nutné přehodnotit a zjednodušit způsob eskort z věznice s dozorem a provést zásadnější analýzu celého systému eskort, včetně komparace se zahraničními systémy a na jejich základě změnit celkové pojetí eskortní služby.

Justiční stráž

Rozsah činnosti justiční stráže neustále narůstá a neustále se mění její organizační struktura tak, aby bylo zabezpečeno plnění úkolů v této nejvíce se rozvíjející součásti vězeňské služby.

V budoucnu se počítá s rozšířením počtů justičních subjektů, přičemž personální zajištění justiční stráže budou limitována. Jedním z řešení je nahradit justiční stráž bezpečnostními agenturami. Další podmínkou je zajištění vysoké úrovně pořádku a bezpečnosti v justičních objektech a také jejich vybavení odpovídající technikou a komunikací. Dále je třeba změnit organizaci justiční stráže, její současná podoba je neefektivní a značně roztržitá.

Na tomto úseku bude nezbytné prověřit možnosti zajištění bezpečnosti justičních objektů soukromými bezpečnostními agenturami. Dále prověřit tento systém u vybraných státních zastupitelství, která nemají společnou budovu se soudy. V neposlední řadě je třeba zjednodušit strukturu justiční stráže v souvislosti se snížením počtu věznic a vazebních věznic.

5.2 Rozvoj z hlediska výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody

Vězeňský systém v České republice se od evropských systémů liší hlavně podmínkami výkonu vazby, které se od transformace vězeňství příliš nezměnily. Nová zákonná úprava zaručuje osobám ve výkonu vazby větší rozsah práv včetně možnosti kontaktu s osobami blízkými.

Výkon vazby je však provázen řadou problémů, ty představují zejména malé cely s velice špatnými hygienickými podmínkami. Řešení v této věci je užívání vazby s mírnějším režimem.

Objekty jsou architektonicky uspořádány tak, že jejich stáří neumožňuje žádnou činnost, která by byla prováděna mimo celu. Vycházkové prostory jsou také velmi malé a nepřírozeně uspořádané. Špatné jsou i podmínky pro zaměstnávání obviněných. Legislativní úprava důvodu vzetí do vazby a jejího prodlužování přinesla velmi pozitivní zkrácení průměrné doby trvání vazby a významné snížení počtu vazebně stíhaných. Výkon vazby však výrazně pokulhává a dá se říci, že v této oblasti jsme teprve na začátku transformačního procesu.

Úkolem vazby je zajistit, aby osoba byla k dispozici orgánům činným v trestním řízení a nemařila účel vazby. Obvinění by měli být podrobeni pouze takovým omezením, která jsou nutná k naplnění jejich účelu.

Je zapotřebí učinit kroky k vytvoření přijatelných hygienických podmínek a zlepšit celkový ubytovací standard obviněných. Dále věnovat zvýšenou pozornost budování společných prostor, prostorům k pohybu a aktivitám mimo celu, venkovním prostorům, prostorům sportovním a pracovním tak, aby každý obviněný mohl trávit část dne mimo prostor cely. Také lze iniciovat zjednodušení zákonné úpravy odděleného umístění obviněných do cely. Uvnitř věznic utvářet podmínky pro pracovní činnost obviněných, ta by měla být založena na dobrovolnosti a za účelem snížení finanční zátěže, kterou vazba pro obviněné a jejich rodiny představuje. Vytvářet podmínky k širší neformální nabídce preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů.

Výkon trestu odnětí svobody lze hodnotit lépe než výkon vazby. Síť specializovaných oddělení zasahuje do všech typů věznic. Je řešena problematika zacházení s odsouzenými s poruchami duševními a poruchami chování. Také je individuálně zacházeno s osobami s poruchami duševními a poruchami chování a také s osobami, jež jsou závislé na užívání alkoholu a drog. Existují i oddělení pro pracovní nezařaditelné, invalidní a odsouzené důchodce. Nechybí ani oddělení pro výkon trestu matek s dětmi do tří let věku.

V České republice byly zřízeny dva detenční ústavy, a to v Brně a Opavě. Zabezpečovací detence je nový typ ochranného opatření pro pachatele závažné trestné činnosti. Je určena osobám s vysokou mírou nebezpečnosti pro společnost, jejichž duševní stav způsobuje, že se dopouštějí závažné trestné činnosti.

Ve věznicích je také zřízena duchovní služba, která je zásadně dobrovolná, ekumenická, nečiní si nárok na misijní činnost. Umožňuje vězněným osobám projevit i aplikovat

ústavou zaručené náboženské vyznání. Podílí se rovněž na přípravě a realizaci programů zacházení a na pomoci k reintegraci propuštěných do společnosti.

Problematika drog je ve vězeňství velmi diskutovaná, je závažným problémem proto, že četnost uživatelů drog ve vězeňské populaci je mnohonásobně vyšší, než v běžné společnosti. Trvale vysoká pozornost bude ve vězeňství věnována protidrogové politice, aby se výkon trestu nestal školou drogově závislých. Základní zásadou protidrogové politiky EU je zabránit průniku omamných a psychotropních látek do vězeňských objektů a eliminace jejich užívání vězňými osobami. Rozvíjeny budou preventivní i léčebné přístupy, jako je činnost protidrogových poraden, bezdrogových zón a specializovaných oddělení pro léčbu drogově závislých.

Vzdělávání ve vězeňství představuje širokou škálu aktivit, od výuky negramotných až po vysokoškolské studium. Je zde střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR, které zajišťuje vzdělávání v rozsahu základní školy, v učebních oborech a certifikovaných kurzech. Další formy vzdělávání jsou organizovány ve spolupráci se školami mimo vězeňskou službu. Jedním z problémů je neustále oblast zaměstnávání odsouzených, protože většina práce schopných odsouzených nemá možnost pracovat.

Bohužel nové progresivní metody jsou neustále limitovány zastaralou vězeňskou architekturou, která vychází z kolektivního ubytování, kde schází prostory k realizaci programů k zacházení. Dalším problémem je nepříznivý stav přeplněnosti věznic, což způsobuje, že nejsme schopni zajistit ubytovací plochy pro jednoho odsouzeného požadované evropskými standardy.

Do budoucna je třeba činit kroky k systematickému vylepšování vězeňské architektury, a to při uplatňování především penologických kritérií. Vytvořit standardy vnitřních i vnějších prostor prostředí výkonu trestu, a to jak v ohledu vzhledu, tak i četnosti vzhledem k počtu odsouzených. Plánovat výstavbu nových kapacit a rekonstrukce stávajících, aby dosáhly ubytovacího standardu na jednu vězněnou osobu. Podniknout příslušné kroky ke změně struktury zaměstnanců ve prospěch personálu, který zachází s vězni. Zřízovat nová specializovaná oddělení a potvrdit tak tendenci k individualizaci výkonu trestu odnětí svobody a zlepšit systémové záměry v oblasti zacházení.

5.3 Rozvoj z hlediska zdravotnictví, řízení a správy vězeňství

Zdravotnická zařízení vězeňské služby v současné době vykonávají vedle standardní zdravotnické péče i další činnosti, což jsou například vyšetření vězňů při příjmu a při propuštění, zdravotnické prohlídky při eskortách a při kázeňských trestech. To vše jsou úkony, které není možno a ani v budoucnu nebude možno účtovat zdravotním pojišťovnám. Vězeňské nemocnice poskytují pouze základní nemocniční péči. Na specializovanou péči nejsou bohužel vybaveny. Pokud v budoucnu proběhne reforma veřejného zdravotnictví, nebude možno dosavadní systém ve vězeňské službě zachovat. Jestliže by měla proběhnout transformace vězeňského zdravotnictví, jedním z řešení by mohlo být zřízení „veřejné zdravotnické organizace“ např. Zdravotnického ústavu ministerstva spravedlnosti. Jeho činností by bylo provozování zdravotnických služeb v resortu a spolupráce s resortem zdravotnictví obecně.

Jsou zde ale i jiné modely řešení zdravotní péče o odsouzené osoby a vězeňský personál. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že náhrada resortního vězeňského zařízení za všeobecná se ukazuje jako účelná a pravděpodobná. Transformace vězeňského zdravotnictví závisí na zdravotnictví veřejném.

Požadavky na funkčnost organizační struktury odůvodňují zachování dvoustupňového modelu řízení věznic. V dlouhodobé perspektivě je však možné přistoupit na myšlenku právní subjektivity věznic a jejich transformaci z organizačních jednotek na organizační složky státu. Regionalizace, tj. že některé činnosti a některé řídicí akty mohly být členěny podle regionů, nebyla dořešena. Zaváděním vyšších generací administrativních technologií a přenosu dat se postupně vytvářejí podmínky pro slučování řad agend. Snaha o zavádění prvků moderního řízení do vězeňství je zcela zřejmá, ale všechny možnosti nebyly ještě vyčerpány.

Nezbytnou součástí efektivního řízení je i oblast vztahů s veřejností. Hraje úlohu v tom, jakou pověst ve společnosti vězeňská služba má, což má vliv na její budoucí i současnou práci. Velkou příležitostí pro prezentaci vězeňské služby jsou akce, např. mezinárodní konference v Kroměříži a sportovní soutěže. Oblast vztahů s veřejností dostala charakter řízeného procesu, tím, že byla zpracována „Koncepce vztahů s veřejností a mediální politiky“.

Oblast vztahů se státními orgány a institucemi je v podstatě bez problémů, i když se občas vyskytnou nějaká nedorozumění, která jsou ihned řešena. To jsou například vztahy s veřejným ochráncem práv, se státním zastupitelstvím, soudy, Policií ČR, advokáty a dalšími.

Co se týká nevládních organizací, je situace poněkud složitější. Vězeňská služba musí čelit snahám některým z nich ingerovat do působnosti svěřených právní úpravou buď výlučně vězeňské službě, nebo určeným státním orgánům. Důležitou součástí, jež do této oblasti spadá, jsou také mezinárodní kontakty.

Nynější pojetí personální práce je charakterizováno přechodem od administrativního modelu, představovaného především personální evidencí a přípravou rozhodnutí k managorskému stylu práce s lidmi.

Základní trojicí nástrojů práce s lidskými zdroji zůstává systém celoživotního vzdělávání personálu, jeho pravidelné hodnocení a uplatňování kariérního řádu. Systém celoživotního vzdělávání je dostatečně propracován a prakticky realizován. Institut vzdělávání VS ČR plní kromě vzdělávacích úkolů i řadu jiných. Zabývá se také výzkumem, kontaktem s odbornou veřejností, publikační činností.

Jedním z nejzávažnějších problémů, kterému musí vězeňská služba neustále čelit, je otázka množství a složení personálu. Zde nepříznivě působí dramatické kolísání počtu vězňených osob. Nelze připustit, aby stejně dramaticky kolísaly i počty personálu.

Další problém, který v poslední době čím dál tím více vyvstává, je ekonomická situace. Rozpočtové prostředky, které jsou každoročně vynakládány na vězeňství, značně ovlivňují rozvoj moderního penologického systému. Při zachování současných rozpočtových prostředků, které jsou rok od roku snižovány, navíc ještě při navýšení o běžnou inflaci, nelze očekávat výraznější přibližování českého vězeňství evropským standardům. Ubytovací kapacity jsou neustále překračovány, programy na neutralizaci kriminogenních potřeb vězňených osob se nedaří zajišťovat v plné míře, investiční výstavba stagnuje. Vážne reprodukce majetku. Řada vězeňských staveb je značně zchátralá, rekonstrukce jsou odkládány a zpožďuje se obnova strojů a zařízení. Jedním z budoucích úkolů bude zajistit zvýšení pracovních míst pro odsouzené. K tomu bude zapotřebí zajišťovat kvalifikaci vězňených osob a současně hledat další příležitosti k zaměstnávání jak uvnitř, tak vně vězeňských objektů.

Logistické služby jsou stejně jako ekonomická oblast odvislé od výše rozpočtových prostředků. Bídny stav budov nemovitěho majetku se týká i majetku movitého. Průběžně je ale modernizován vozový park, stravovací zařízení a technická zařízení. Některé podpůrné logistické procesy jsou v některých státech zajišťovány mimovězeňskými subjekty. Soukromý sektor zajišťuje buď jen dílčí servis, nebo, je-li podíl mimovězeňských subjektů výraznější, se hovoří o smíšeném řízení věznic. Oba přístupy najdou v budoucnu uplatnění i v českém vězeňství.

Co se týká automobilní oblasti, jeví se účelným utlumit vlastní nákladní přepravu a osobní hromadnou přepravu, stejně jako vlastní opravárenskou činnost. Dopravu v souvislosti s eskortní činností a osobní individuální přepravu bude zatím žádoucí nadále zabezpečovat vlastními silami a prostředky. I výstrojní služba, která zajišťuje vybavení vězňených osob, bude nadále zabezpečována vlastními silami. Výbrojní služba, vzhledem ke svým specifikům, zůstane výhradně v působnosti vězeňské služby. Jako žádoucí se jeví snížit počet druhů ručních palných zbraní, které má vězeňská služba ve výbroji.

Celodenní stravování vězňených osob a stravování zaměstnanců bude realizováno převážně prostřednictvím vlastních stravovacích provozů. Výběr, nákup a zabezpečení provozu telekomunikační a zabezpečovací techniky zůstane v kompetenci generálního ředitelství. Zachovány zůstanou jen lokální rádiové sítě v organizačních jednotkách, přičemž ostatní spojení bude ponecháno na veřejných operátorech za předem smluvených podmínek.

6 Praktická část - dotazník

6.1 Vlastní šetření

V praktické části bakalářské práce jsem se zaměřil na prozkoumání veřejného mínění v oblasti vězeňství a trestu. Pro potřebná zjištění jsem zvolil kvantitativní výzkum s dominantní technikou dotazníku, která je jednoduchá, rychlá a je to nejdostupnější způsob k získání informací. Dotazník byl vytvořen pomocí aplikace Google document's, poté rozeslán e-mailem a skrze sociální síť.

Zkoumaný vzorek byl rozdělán širokému spektru veřejnosti, kdy jsem nedělal rozdíly ve věku, vzdělání ani pohlaví. Mým cílem bylo získat obecný pohled laické veřejnosti na tuto oblast.

V průběhu vyplňování jsem zjistil, že anonymní dotazník je ideální z toho důvodu, že ne každý byl ochoten svoje názory poskytovat veřejně. Pokud jsem se některých respondentů ptal na otázky z dotazníku osobně, nebyli schopni bezprostředně odpovědět, anonymita pro ně byla důležitá.

Pro výzkum jsem připravil 60 dotazníků, zpět se mi vrátilo 51 dotazníků, které byly kompletně vyplněny. Dotazník rozlišuje respondenty podle věku, vzdělání a pohlaví a poté jsou kladeny otázky týkající se vězeňství. Po nich následuje sada otázek týkajících se trestu.

Vzor dotazníku

Prosím o vyplnění krátkého dotazníku, který Vám zabere pár minut. Je anonymní a vyplněním pomůžete při zpracování bakalářské práce.

1. Jsem

- a) muž
- b) žena

2. Kolik je Vám let?

- a) 15-20
- b) 21-30
- c) 31-40
- d) 41-50
- e) 51 a více

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

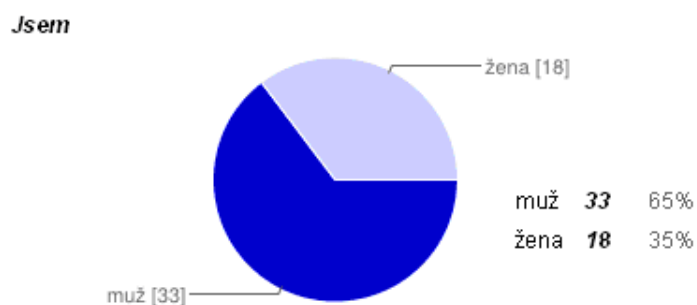
- a) základní
- b) střední bez maturity
- c) střední s maturitou
- d) vysokoškolské

4. **Máte nějakou zkušenost s českým vězeňstvím?**
- a) ano
 - b) ne
5. **Jaká z následujících možností podle Vás nejlépe charakterizuje pojem „Osobnost českého vězeňství“?**
- a) osoba, která byla kladným přínosem pro rozvoj českého vězeňství
 - b) osoba, která byla za války vězněna v koncentračním táboře
 - c) osoba, která byla z politického nebo jiného důvodu neoprávněně vězněna
 - d) osoba, která se dopustila závažného nebo jiného trestného činu a je oprávněně ve výkonu trestu odnětí svobody
6. **Koho ze jmenovaných považujete za osobnost českého vězeňství?**
- a) Václav Mrázek
 - b) Jiří Straka
 - c) Ivan Roubal
 - d) Jiří Kajínek
 - e) Ani jednu osobu nepovažuji za osobnost, popřípadě neznám osoby ze seznamu
7. **Který vězeňský systém byl z hlediska BEZPEČNOSTI VE SPOLEČNOSTI podle Vás dokonalejší?**
- a) vězeňský systém před rokem 1989
 - b) vězeňský systém po roce 1989
 - c) nevím, nemohu posoudit
8. **Jak byste oznámkovali rozvoj českého vězeňství po roce 1989 a jeho současný stav? Známkování jako ve škole(1-5).**
- a) Systém po roce 1989
 - b) Současný stav
9. **Směřuje podle Vás vývoj českého vězeňství správným směrem?**
- a) zcela určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) nevím, nemohu posoudit
 - d) spíše ne
 - e) zcela určitě ne
10. **Myslíte si, že tresty udílené za porušení zákona jsou v dnešní době dostatečné?**
- a) zcela určitě ano

- b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) zcela určitě ne
11. Je podle Vás doživotní trest (jakožto nejvyšší možný trest) dostatečnou náhradou za trest smrti?
- a) zcela určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) zcela určitě ne
12. Souhlasíte se znovuzavedením trestu smrti v České republice?
- a) ano
 - b) ne
13. Souhlasíte s tím, aby byla prezidentovi České republiky odebrána výsostná pravomoc udělování prezidentské milosti?
- a) ano
 - b) ne

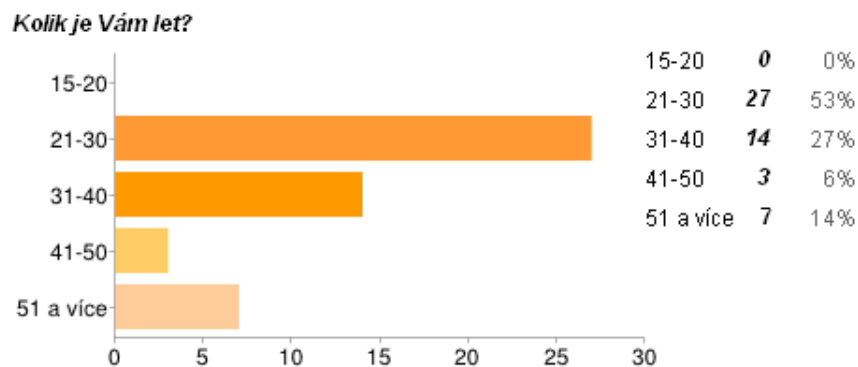
6.2 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

Otázka č. 1

Vyšší počet respondentů byli muži, kterých bylo 33 což je 65 % z celkově dotázaných. Žen odpovídalo pouze 18, což je zbylých 35 % respondentů.

Otázka č. 2

Věková kategorie dotazovaných. Z výsledků vyplývá, že nejvíce dotazovaných bylo ve věku 31-40 let což tvořilo 53 % odpovědí.

Otázka č. 3

Kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání ukazuje, že nejvíce respondentů absolvovalo střední školu s maturitou a po nich následovali respondenti s vysokoškolským vzděláním.

Otázka č. 4

Dle výsledků vyplývá, že zkušenost s českým vězeňstvím má pouze 22 % respondentů, Zbýlých 78 % zkušenost s vězeňstvím vůbec neudává, nebo udávat nechce.

Otázka č. 5

Pod pojmem osobnost českého vězeňství většina dotázaných a to celých 53 % považuje za osobnost osobu, která byla kladným přínosem pro vězeňství.

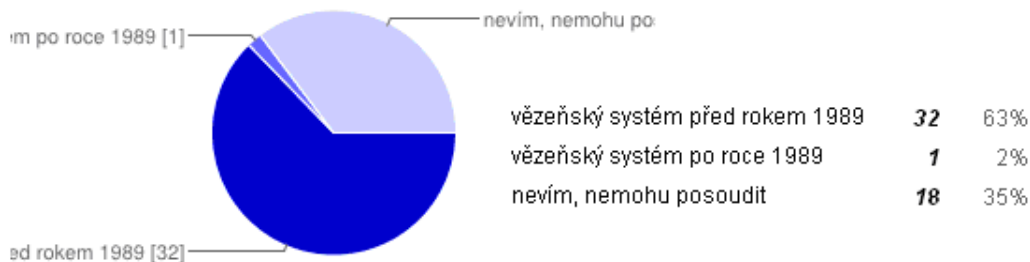
Otázka č. 6

Tato otázka měla zjistit „oblíbenost vězněných osob - osob, které se dopustili závažné trestné činnosti“. Dle předpokladů odpovědělo 59 % dotázaných, že ani jednu z osob nepovažují za osobnost. Dále 39 % dotázaných považuje za osobnost Jiřího Kajínka, což může být způsobeno medializací jeho případu a také toho, že si většina lidí myslí, že Jiří Kajínek je uvězněn neoprávněně.

Otázka č. 7

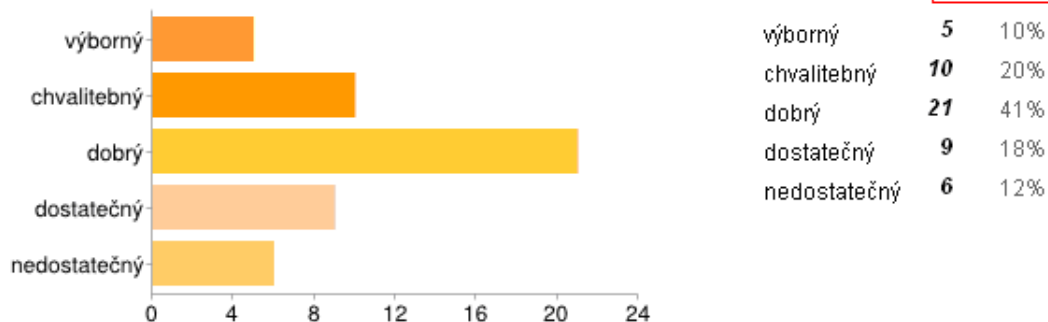
Který vězeňský systém byl z hlediska BEZPEČNOSTI VE SPOLEČNOSTI podle Vás dokonalejší?

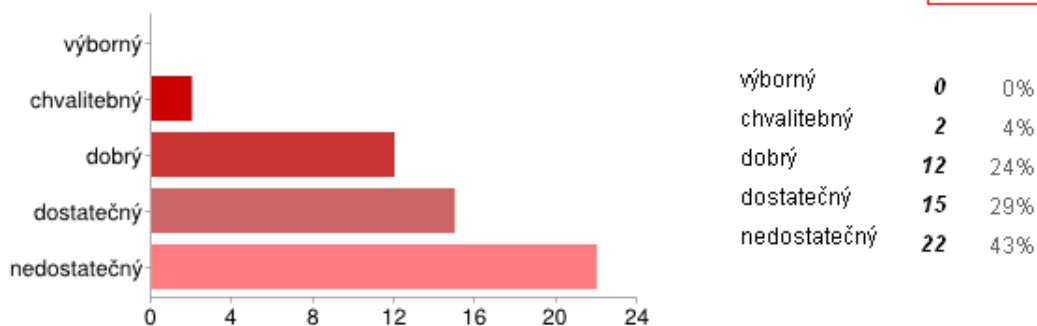
Dle výsledků této otázky si většina dotázaných 63 % myslí, že vězeňský systém před rokem 1989, tzn. za totalitního komunistického režimu byl dokonalejší než vězeňský systém po roce 1989.

Otázka č. 8

Jak byste oznámkovali rozvoj českého vězeňství po roce 1989 a jeho současný stav? - **system po roce 1989**

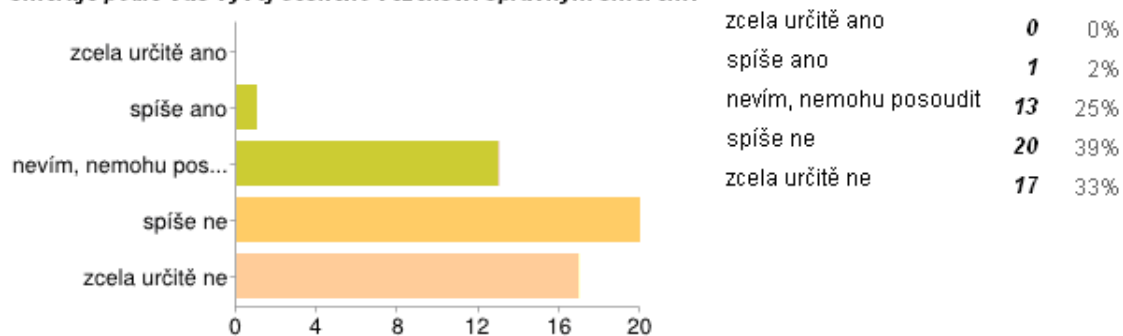
Jak byste oznámkovali rozvoj českého vězeňství po roce 1989 a jeho současný stav? - **současný stav**

Z odpovědí vyplývá, že většina dotázaných považuje rozvoj českého vězeňství po roce 1989 za lepší než rozvoj českého vězeňství v současnosti, kdy se vězeňství potýká s každodenními finančními problémy.

Otázka č. 9

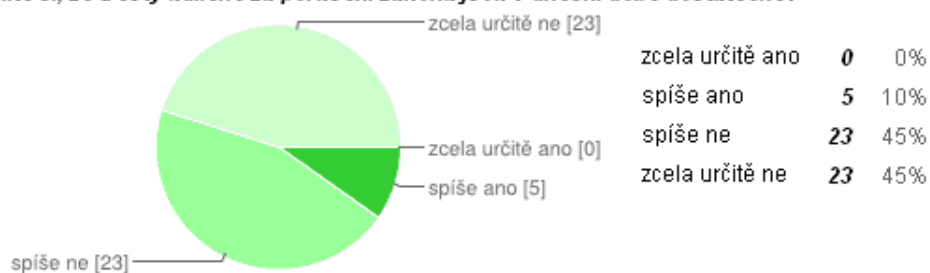
Směřuje podle Vás vývoj českého vězeňství správným směrem?

Z odpovědí je zřejmé, že si většina dotázaných myslí, že vývoj českého vězeňství ne-směřuje správným směrem, což je dle mého názoru způsobeno i rostoucí mírou kriminality v České republice.

Otázka č. 10

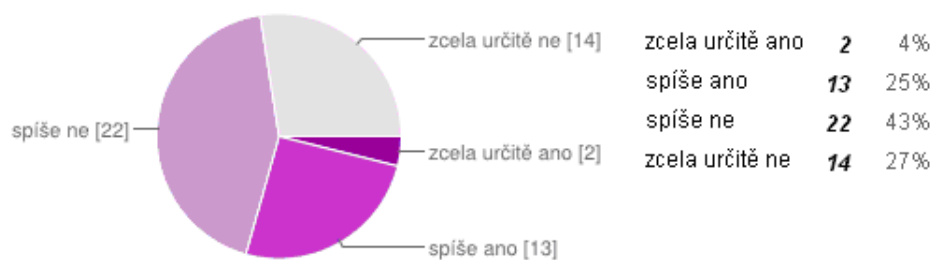
Myslíte si, že tresty udílené za porušení zákona jsou v dnešní době dostatečné?

Z odpovědí je zřejmé, že většina dotázaných si myslí, že tresty udílené za porušení zákona nejsou dostatečné a měly by se výrazně zpřísnit.

Otázka č. 11

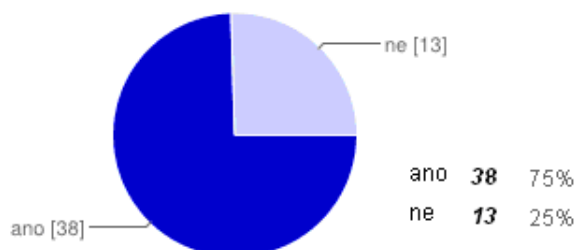
Je podle Vás doživotní trest (jakožto nejvyšší možný trest) dostatečnou náhradou za trest smrti?

Na tuto otázku odpověděla většina respondentů negativně, tzn. že si myslí, že doživotní trest odnětí svobody není dostatečnou náhradou za trest smrti.

Otázka č. 12

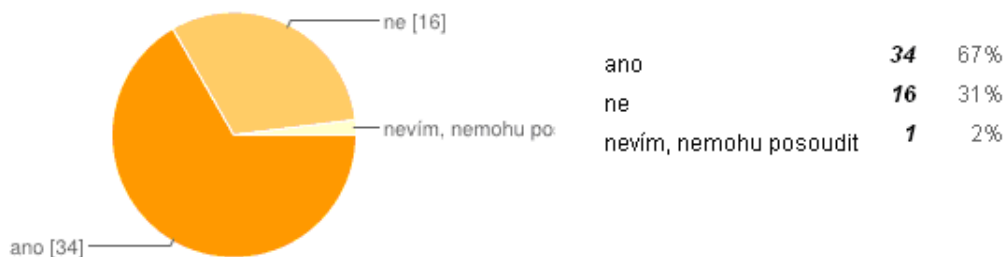
Souhlasíte se znovuzavedením trestu smrti v České republice?

Výsledky této otázky jsou více než zřejmé. 75 % dotázaných si myslí, že by se měl v České republice znovu zavést trest smrti.

Otázka č. 13

Souhlasíte s tím, aby byla prezidentovi České republiky odebrána výsostná pravomoc udělování prezidentské milosti?

Z odpovědí na tuto otázku je jasné, že většina dotázaných by prezidentovi České republiky odebrala jeho pravomoc udělování prezidentské milosti.

6.3 Závěr vyplývající z dotazníkového šetření

Uvedené odpovědi dotazovaných potvrdily moje úvahy o tom, že většina lidí považuje za osobnosti vězeňství osoby, které něco dokázaly a které byly přínosem pro společnost a odsuzuje ty, které páchají násilnou a jinou trestnou činností. Dále se potvrdilo to, že hospodářská krize a nedostatek finančních prostředků se projevuje také ve vězeňství a má dopad na jeho rozvoj a také na názory široké veřejnosti na rozvoj a spokojenost s českým vězeňstvím, zatímco za totalitního režimu a těsně po roce 1989 byla veřejnost s rozvojem a fungováním vězeňství více spokojena. Také je zcela zřejmá nespokojenost občanů s výší trestů odnětí svobody a s amnestií prezidenta republiky, která je poslední dobou hodně otřesena kvůli medializaci určitých případů omilostnění a spojování prezidenta České republiky s korupčním jednáním, a dokonce i v některých případech ve spojení s „kmotrovstvím“ či organizovaným zločinem.

Závěr

Tato práce je zaměřena na různé osobnosti vězeňství. Vžijme se alespoň na chvíli do každé z osobností, které jsou představeny v této práci. Když se vžijeme do role Josefa Sonnenfelse nebo Františka Řezáče zjistíme, že v jejich době, kdy chtěli změnit tvář nejen vězeňství, ale i způsob života různých lidí, chtěli chránit společnost před nekalými živly, ale chtěli také, aby tito lidé, kteří se dopouštěli určitého společensky nebezpečného chování prošli určitou socializací a určitou nápravou, dbali na to, aby s nimi bylo zacházeno jako s živými bytostmi, jako s lidmi, protože člověk, ať spáchá sebevětší zlo, měl by mít nárok na spravedlivý a humánní proces. Zkusme se na chvíli vžít do role JUDr. Horákové a dalších osobností, které prakticky od mládí bojovaly za demokracii, svobodu a lidskost a tyto jejich názory a činy se jim staly osudnými, ať už za německé okupace a nebo za totalitní komunistické vlády.

Po řadu let slyšíme různá srovnávání z různých úst, která se dohadují, jestli byli horší nacisté nebo komunisté. Odpověď je vcelku jednoduchá. Jakékoliv zřízení, které šlape po základních lidských právech a svobodách, si nezaslouží, aby se o něm jakkoli mluvilo v pozitivním slova smyslu, nemá být tedy ani porovnáváno s jiným zlem. Na druhou stranu je třeba o hrůzách, které se udály v naší historii, mluvit, protože jen tak si můžeme uvědomit, čeho je schopna lidská rasa, když touží po moci. A co se například vžít do role sériových vrahů, jako byl třeba Mrázek nebo Roubal? Dokážeme si vůbec uvědomit, co se událo v jejich hlavách, co se událo v jejich chorých mozcích? Je jedno, zda vraždili z důvodů majetkových, sexuálních nebo jiných. Mnohokrát jsem slyšel srovnávat člověka se zvířetem, ale není to dost dobré přirovnání, protože kdyby se člověk choval jako zvíře, nepotřebovali bychom žádnou policii, žádné soudy, žádné psychology, žádné tresty ani žádná vězení. Ač se považujeme za pány tvorstva, právě možná přemíra inteligence způsobuje všechno to zlo, které člověk na této planetě páchá.

Co se týká transformace českého vězeňství, ta probíhá již od nepaměti. Ať se nynější český stát jmenoval dříve jakkoliv, pořád se hovoří o našem území jako o území českém. Proměna vězeňství probíhala od samého začátku lidstva. A ukazuje se, že čím je člověk chytřejší, vyspělejší, tím lepší formy vězeňství vznikají, ať už se to týká ubytování vězňů, jejich stravy, nebo zacházení s vězni. Bohužel v naší historii bylo několik tzv. černých období, kdy vězňové moc práv neměli a kdy byli označováni jako podřadné bytosti, a tak s nimi bylo i zacházeno. Dnes už je snad vidět, že alespoň v naší zemi demokracie, i když ne zcela dokonalá, přináší své ovoce. V praktické části jsme mohli zjistit, že veřejnost je neustále ke státním bezpečnostním složkám nedůvěřivá a nemůžeme se jí ani trošku divit. Když si jen vzpomeneme na některé aféry, které otřásly českým vězeňstvím, musíme dát veřejnému mínění za pravdu, že je neustále co zlepšovat.

Cílem práce bylo upozornit na to, že výraz osobnosti českého vězeňství je opravdu široký pojem, nad kterým je třeba se hluboce zamyslet. Bohužel i bohudík, těchto osobností jsou tisíce a není možné je zde všechny vyjmenovat a připsat jim určité zásluhy nebo upozornit na jejich nedostatky. Cílem nebylo některé z těchto osobností odsuzovat. O to už se postaraly tzv. nezávislé soudy. Bohužel tento výraz zní v mnohých případech ironicky, protože například političtí vězňové byli opravdu odsouzeni ironickými nezávislými soudy. Dále byla v této práci naznačena transformace, neboli proměna českého vězeňství, která objasnila, jak se vězeňství po několik staletí vyvíjelo. Závěrem lze konstatovat, že lidské

osobnosti, ať už vězeňství nebo jiné vždy byly, jsou a budou a proměna a vývoj vězeňství bude neustále pokračovat a pokud se lidstvo nezahubí, snad jednou dojde k dokonalosti.

Resumé

V této bakalářské práci jsou popsány osobnosti českého vězeňství od začátku 18. století po současnost, dále je zde popsána transformace neboli proměna českého vězeňství a rozvoj českého vězeňství do roku 2015.

V úvodní části jsou uvedeny osobnosti českého vězeňství, samozřejmě v 18. století neexistoval český nebo československý stát, ale tyto osobnosti měli vliv na budoucí vývoj českého vězeňství, proto je třeba začít od dávné historie.

V první části jsou osobnosti rozděleny do tří kapitol, kdy v první jsou osobnosti, které byli kladným přínosem pro české vězeňství.

V druhé kapitole jsou uvedeny osobnosti, které byly perzekvovány jak nacistickým tak totalitním režimem, kdy některé byly vězněny a některé za svoji odvalu a boj za svobodu a demokracii přišly o to nejcenější, o svůj život.

V třetí kapitole jsou uvedeny osobnosti, které negativně působily na společenské dění v našem státě. To byli vrahové a násilníci, kteří ať se nám to líbí nebo ne, tak také patřily, patří a patřit budou do naší společnosti.

Čtvrtá kapitola hovoří o transformaci českého vězeňství od roku 1850 po současnost. Tato proměna českého vězeňství je rozdělena do několika časových období.

Část pátá je zaměřena na rozvoj českého vězeňství, kdy pojednává a problémech českého vězeňství, které se už částečně podařilo vyřešit a které je třeba řešit v budoucnu.

Šestá část je zaměřena na praktickou část, která je tvořena dotazníkovým průzkumem, jehož cílem bylo zjistit názor veřejnosti na osobnosti vězeňství, rozvoj a proměnu vězeňství.

Abstrakt

Tato bakalářská práce byla zaměřena na osobnosti českého vězeňství, ať už minulé nebo současné. Osobnosti byly rozděleny do třech skupin z prostého hlediska a to na ty které byly přínosem pro vězeňství, dále na ty které byly perzekvovány a osud k nim nebyl příliš laskavý a na ty které se pácháním trestné činnosti sami nechvalně proslavily. Dále je zde pojednáno o transformaci, přeměně a rozvoji českého vězeňství od roku 1850 po současnost. Praktická část bakalářské práce tvořená dotazníkem ukazuje názor české veřejnosti na různé otázky vězeňství.

Abstract

This thesis has been focused on the personalities of Czech prison's general population, whether past or present. Prison general population (inmates) had been divided into three groups; those who were beneficial to the prison, those who were persecuted and their fate was not too kind to them and than those who were infamous for notoriously committing crimes. Next this document deals with the transformation and development of the Czech prison system from 1850 to present. Practical part of the thesis is formatted as questionnaire, showing opinions of Czech population on various issues in prison environment.

Klíčová slova

Osobnost, výkon trestu odnětí svobody, vazba, transformace, rozvoj vězeňství, penologie, společnost, justiční stráž, vězeňská stráž, věznice.

Keywords

Personality, execution of a punishment, custody, transformation, development prison general population, penology, society, justice guards, prison guards, prison.

Literatura

Knižní zdroje

- [1] BAJCURA, L. *Čtrnáct let po Woolfově zprávě*. Praha: České vězeňství č. 1/2005.
- [2] BAJCURA, L. *Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945 - 1969*. České vězeňství č.2, 3/1999 str. 10-8.
- [3] BAJCURA, L., SISEL, J. *České věznice*. Praha: České vězeňství č. 1/2003. ISSN 1213-9297
- [4] BOUŠKA, T., LOUČ, M., PIRNEROVÁ, K. *Političtí vězni a Česká asociace orální historie*. Praha. 2009.
- [5] ČEPELÁK, J. *Penitenciární psychologie*. 1 vydání. Praha: VŠ SNB 1982. 328 s.
- [6] ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1. vydání. Praha: Sociálně právní institut Most, 1997. 111 s.
- [7] ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vydání. Praha
- [8] ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čermák, 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
- [9] FÁBRY, A. *Penológia*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského 2000. 408 s. ISBN-80-7160-140-3.
- [10] FOUCALT, M. *Dozerať a trestať (zrod väzenia)*. 2. vydání. Bratislava: Kalligram 2004. 310 s. ISBN 80-7149-663-4.
- [11] HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita 1999. 56 s.
- [12] HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. Č. Budějovice: VŠERS, 2005, ISBN 80-86708-05-5, 183 s.
- [13] JŮZL, M. *Základy penologie a penitenciární pedagogiky*. Brno: IMS Brno, 2004.
- [14] MALÝ, K. *Policejní a soudní perzekuce dělnické třídy v 2/2 19. století v Čechách*. Praha: Academia, 1967. 282 s.
- [15] MEZNÍK, J., KALOVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. 1. vydání. 78 s. Brno: Masarykova univerzita 1995. ISBN 80-2101248-X.
- [16] OTTO, J. *Josef Sonnenfels : K stému výročí jeho úmrtí*. Praha: J. Otto, 1917.
- [17] SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. 1. vydání. 57 s. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
- [18] SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňenými*. 1. vydání. 77 s. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- [19] SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl, Negativní jevy ve vězení*. 1. vydání. 67 s. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.

- [20] UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Praha: Tiskárna VV Praha Pankrác, 2006, 319 s.
- [21] UHLÍK, J. *F. J. Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století*. Praha: Vězeňská služba ČR, 1997.

Tištěné dokumenty

- [22] *Časopis Historická penologie* č. 1/2003.
- [23] *Časopis Historická penologie* č. 1/2005.
- [24] *Časopis České vězeňství* č. 2,3/1999.
- [25] *Časopis České vězeňství* č. 4/2005.
- [26] KÝR, A. *Portrét, Doc. PhDr. Jiřího Čepeláka, CSc.* 1999.
- [27] Vězeňská služba ČR. *Řezáč, F., J. Vězeňství v posavadních způsobech svých*. Praha: Příloha Českého vězeňství číslo 4 a 5/1995 (obnovené vydání knihy tištěné poprvé v Praze roku 1852).

Zákony a vyhlášky

- [28] *Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích* č. 117/1852 Ř.z.

Internetové zdroje

- [29] AHA [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.ahaonline.cz>>
- [30] Hokejový klub Slavia [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.hc-slavia.cz>>
- [31] Institut vzdělávání vězeňské služby [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.ivvs.cz>>
- [32] Jiří Kajínek [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.jirikajinek.cz>>
- [33] Osobnosti [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<www.osobnosti.cz>
- [34] Paměť národa [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.pametnaroda.cz>>
- [35] Paranormal activity [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.paranormal-activity-krimi.estranky.cz>>
- [36] Policie-ČR.cz [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.policie-cr.cz>>

- [37] Političní vězni [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.politictivezni.cz>>
- [38] Serial Killers [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.serialkillers.estranky.cz>>
- [39] Suedmaehren [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://portal.suedmaehren.at>>
- [40] Ústav pro studium totalitních režimů [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.ustrcr.cz>>
- [41] Vězeňská služba ČR [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.vscr.cz>>
- [42] Wikipedia.org [online]. 2011. Dostupné z WWW:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki>>
- [43] Wikipedie [online]. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.wikipedie.cz>>

A Fotogalerie obětí Václava Mrázka

Obrázek 1: Zavražděná Hana Chloubová

Obrázek 2: Tělo Marie Dvořákové

Obrázek 3: Tělo Libuše Dufkové

Obrázek 4: Zavražděná Alžběta Beranová

Obrázek 5: Zavražděná Bronislava Pajůrková

Obrázek 6: Tělo Karla Tirfaje

[36]

B Fotogalerie k případu Jiřího Straky

Obrázek 7: Jiří Straka dnes

Obrázek 8: Oběť Václava Straky

Obrázek 9: Oběť Václava Straky

Obrázek 10: Oběť Václava Straky

Obrázek 11: Policejní rekonstrukce Strakových vražd

Obrázek 12: Policejní rekonstrukce Strakových vražd

C Fotogalerie k transformaci českého vězeňství

Fotografie zachycují transformaci českého vězeňství od roku 1850 po současnost. Jsou seřazeny chronologicky.

Obrázek 13: Vězeňství habsburské monarchie (1850 – 1918)

Obrázek 14: Vězeňství Československé republiky (1918 – 1939)

Obrázek 15: Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava (1939 - 1945)

Obrázek 16: Československé vězeňství podle sovětského vzoru (1953 – 1965)

Obrázek 17: Reforma československého vězeňství (1965 – 1989)

Obrázek 18: Reforma českého vězeňství (1990 – 1992)

Obrázek 19: Činnost Vězeňské služby ČR (1993 – 2009)

[41]